

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Martina Kardinar

**DOŽIVLJANJE REJNIŠKE DRUŽINE KOT
NADOMESTNE DRUŽINE**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
DRUGOSTOPENJSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM
ZAKONSKE IN DRUŽINSKE ŠTUDIJE

Martina Kardinar

**DOŽIVLJANJE REJNIŠKE DRUŽINE KOT
NADOMESTNE DRUŽINE**

MAGISTRSKO DELO

Mentorica: doc. dr. Barbara Simonič

Ljubljana, 2015

ZAHVALA

Za pomoč pri izdelavi magistrskega dela se iskreno zahvaljujem mentorici doc. dr. Barbari Simonič za strokovno usmerjanje, čas, spodbude in nasvete.

Prav tako se zahvaljujem strokovnim delavcem na Centru za socialno delo Gornja Radgona, predsedniku Rejniškega društva Slovenije in udeležencem v intervjujih.

Nazadnje se moram zahvaliti tudi družini, ki mi je ves čas študija s potrpljenjem stala ob strani v vseh lepih in slabih trenutkih ter me podpirala na tej poti.

Posebna zahvala gre ekipi ZDŠ – mojim sošolcem, dobrim prijateljem, ki so mi v času magistrskega programa pomagali ter so bili vedno pripravljeni na pogovor in veselo druženje.

Hvala!

Ljubljenost, varnost, pripadnost, ponos, upanje, pogum in vero namenjam vsem rejniškim otrokom.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

CSD – Center za socialno delo

IPS – Individualna projektna skupina

ZIRD – Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti

KAZALO

ZAHVALA	II
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	III
KAZALO	IV
UVOD	1
1. DRUŽINA IN POMEN DRUŽINSKIH ODNOSOV	2
1.1 Družina kot sistem.....	2
1.2 Temeljni pogoji za zdrav razvoj družinskega sistema.....	5
1.3 Otrokova navezanost.....	8
1.4 Travma v zgodnjem otroštvu.....	11
2. REJNIŠKA DRUŽINA	16
2.1 Rejništvo.....	16
2.2 Rejnik.....	17
2.3 Namestitev otroka v rejniško družino in priprava otroka ter rejniške družine na rejništvo.....	18
2.3.1 Priprava in delo z otrokom.....	19
2.3.2 Delo z rejniškimi starši.....	20
2.3.3 Delo s starši otroka.....	23
2.3.4 Individualna projektna skupina.....	23
2.4 Življenje v dveh družinah.....	25
3. PREDSTAVITEV PROBLEMA IN IZBOR METODE RAZISKOVANJA ...	28
4. METODA	33
4.1 Udeleženci.....	33
4.2 Pripomočki.....	33
4.3 Postopek.....	34
4.3.1 Zbiranje opisov doživljanja.....	35
4.3.2 Aktivnosti pred izvedbo intervjujev.....	35
4.3.3 Izvedba intervjujev.....	36
4.3.4 Aktivnosti po izvedbi intervjujev.....	37
5. REZULTATI	38
5.1 Opisi individualne psihološke strukture doživljanja udeležencev rejniške družine kot nadomestne družine.....	38

5.2	Opis splošne strukture doživljanja udeležencev rejniške družine kot nadomestne družine.....	45
6.	RAZPRAVA.....	48
	SKLEP	53
	POVZETEK	55
	SUMMARY	56
	REFERENCE.....	57
	PRILOGE.....	i

UVOD

Družina je prostor, kjer otrok odrašča; le-ta namreč zanj pomeni točko največje možne sprejetosti, ljubljenosti, pripadnosti in varnosti. Le v takšnem vzdušju se lahko otrok zdravo razvija (Perko 2008, 366). Problem se pojavi, kadar družina ni prostor varnosti, ko se otrok ne počuti sprejetega, varnega in želenega. To je tam, kjer družina ni funkcionalna, ampak je disfunkcionalna. V njej vladajo nasilje, zanemarjanje, zlorabe in trpinčenja. Je polna travmatičnih izkušenj za otroka. V takšnih primerih lahko pride do tega, da se staršem odvzame otrok. V najpogostejših primerih se otroka namesti v rejniško družino. Rejništvo je definirano kot posebna oblika varstva, skrbi in vzgoje otrok pri osebah, ki niso njihovi starši. Otroci živijo v nadomestnih družinah, ker iz različnih razlogov ne morejo živeti v primarni družini (Tomec in Hudobivnik 2012, 66). Ta začasna, nadomestna družina bi naj otroku nudila kar se da pozitivno izkušnjo družinskega življenja. Rejništvo je namreč kratkotrajen ukrep in strokovna služba (CSD) mora družini nuditi pomoč, da se uredijo razmere, ki so pripeljale do odvzema otroka, saj bi se moral otrok v najkrajšem možnem času vrniti v primarno družino. Problem se pojavlja, kadar otroci več let ostajajo v rejniški družini in se mogoče nikoli več ne vrnejo v primarno družino. Pri rejništvu se zmeraj ugotavlja, ali je v realnosti to pravi ukrep za zaščito otrok (Berglez in dr. 2008, 31–33).

Namen magistrskega dela je predstaviti temeljne naloge primarne družine in ugotoviti, kaj lahko rejniška družina daje otroku, česar primarna družina ne zmore, in sicer v primeru, ko je otrok nameščen v rejniško družino. Poglobili se bomo v primerjavo teh dveh oblik družin in poskušali ugotoviti, ali ukrep rejništva otroku v čustvenem smislu nudi to, kar bi mu naj nudili v matični družini. Kritično bomo pregledali literaturo s področja razumevanja družine in rejništva in opisali, katere so temeljne naloge zdrave družine. S pomočjo fenomenološke raziskovalne metode bomo raziskovali, kako so otroci, ki so bili v rejništvu in so danes že odrasli, dojemali rejniško družino kot nadomestno družino ter kaj jim je nudila glede na to, česar v matični družini niso dobili.

1. DRUŽINA IN POMEN DRUŽINSKIH ODNOSOV

1.1 Družina kot sistem

Najpomembnejši prostor za zdrav posameznikov razvoj je družina. Tukaj se dogajajo najpomembnejše zgodbe, doživetja; odigravajo se različna pozitivna in negativna čustva, od pripadnosti do zavrženosti in razočaranosti. V družini se naučimo osnovnih oblik obnašanja, vlog, vrednot in preko izkustev v družini si potem ustvarjamo najpomembnejše odnose v življenju. Družina vedno ostaja jedro našega vsakodnevnega življenja in čeprav smo znotraj nje doživeli slabe izkušnje, se vedno znova vračamo vanjo ter iščemo potrditev in sprejetost, saj je to največja svetinja v našem življenju (Gostečnik 1999, 7).

»Družina bo vedno ostala bistveni sestavni del našega vsakodnevnega doživljanja in ustvarjanja medosebnih odnosov« (Gostečnik 1999, 7).

Dinamiko družine lahko proučujemo na podlagi značilnosti delovanja sistema. Sistemsko teorijo je najprej preučeval nemški biolog Ludwih von Bertalanffy. Družino je razdelil na elemente, ki so v interakciji. Sledili so mu številni znanstveniki, med njimi tudi psihologi, ki so to uvedli v psihoanalizo. Znani terapevti, ki so prevzeli takšno preučevanje odnosov, so Gregory Bateson, Jay Haley, Virginia Satir, Salvador Munichin, Carl Whittaker in še mnogi drugi (Gostečnik 1998, 99–100).

Mlajši avtorji so še bolj poglobljeno preučili ta pristop in ga integrirali z drugimi študijami. Tako je prišlo do povezav psihodinamičnih vidikov posameznih članov družine, globokih notranjepsihičnih in medosebnih doživetij iz mladosti z medosebno plastjo družinskih odnosov. Gre za to, kakšna je komunikacija v družini, kakšna čustva so pri tem vzbujena, kakšen je njihov pomen ter kako to notranjepsihično in medosebno dinamiko s sistemskega vidika povežemo. Družina kot sistem je več kot le skupek njegovih delov. Ima svoje potrebe, dinamiko doživljanja zaznavanja in sprejemanja. S

tem, da je družina obravnavana kot skupek odnosov, lažje preučujemo njene procese in je učinkovitejša njeno razumevanje (Gostečnik 1998, 98–100).

Ena od osrednjih značilnosti družinskega sistema je sistemska celovitost. **Sistemska celovitost** pomeni, da sistema ne predstavljajo le posamezni deli, ampak celota, t. i. organska celota. To je najvažnejša lastnost sistema, saj le-tega označuje kot nekaj več kot le seštevek posameznih delov. Zaradi tega sprememba na kateremkoli delu avtomatsko pripelje do spremembe na preostalih delih sistema, saj so ti medsebojno povezani in odvisni drug od drugega. Poleg sistemske celovitosti poznamo še druge značilnosti sistema. **Kontekst** v sistemu je aktivna izmenjava, v katerem je življenje organizirano in v katerem se razvijajo, spreminjajo in preminejo. Družinski sistem je sestavljen iz **podsystemov**. Ti sestavljajo sistem kot celoto ter se oblikujejo na podlagi pravil, rutin in se včasih ponavljajo iz generacije v generacijo. Najbolj značilna sta zakonski ali starševski podsystem in otroški podsystem. Podsystemi so v dinamičnih relacijah drug z drugim in se organizirajo okoli dejavnosti, ki so potrebne za preživetje sistema. V odnosih vlada medsebojna interaktivna **krožna** vzročnost. Člani družine vplivajo drug na drugega in pri vseh članih se dogajajo miselne, vedenjske in čutne oblike odnosov. Vzrok in učinek nista linearna, ampak krožna. Kot primer bi lahko navedli alkoholizem, ki ne prizadene le enega člana družine, ampak vse družinske člane. Vsak družinski sistem ima tudi **pravila** in **vloge**. **Med pravila** štejemo hišni red, finance, šolanje, praznovanja, načela starševstva ... Vsa ta pravila ureja družinski sistem in vpeljuje strukturo. Poznamo tudi podzavestna pravila, ki določajo in opredeljujejo sistem, in sicer izražanje ali neizražanje čustev, katera čustva je varno pokazati in katera ne, ali je dovoljen konflikt, do kolikšne mere smo intimni itd. Vloge so prav tako pomembne za sistem. Vloga staršev je, da otroku prikažejo ženskost in moškost, kako se lotiti določene težje situacije v življenju, kako spoštovati druge; v bistvu morajo biti dober vzor otrokom. Potem so še vloge otrok, in sicer da morajo ubogati in posnemati starše, se učiti, raziskovati ter biti radovedni. Prav tako so v sistemu pomembne **razmejitve**, ki urejajo prenose čutenja, mišljenja, oblike vedenja in vrednost z enega posameznika na drugega. Le-te pomagajo postaviti meje med podsystemi (da se podsystemi ne mešajo, da otroci ne prevzemajo starševskih vlog ...) in da posameznik razloči, katera čutenja izvirajo iz njega samega in katera čutenja prihajajo od drugega (Gostečnik 1998, 101–106; 2004, 74–84).

Sistemi so lahko **odprti ali zaprti in živi ali neživi**. Družina, v kateri vlada odprtost, je fleksibilna in komunicira z okoljem; pravila in vloge so prilagodljive, spremembe so možne. Če je družina odprta, je tudi živa, ker so tudi informacije pretočne in v sistemu vlada energija. Za zaprti tip družine je značilno, da ni integrirana v okolje; pravila in vloge so stroga, neprilagodljiva in toga. Takšna družina je nefleksibilna in neživa. Večina stvari ostane v družini neizrečenih, zaradi česar je tok informacij zaprt in energija ni pretočna. V družinskem sistemu sta znana dva pojma, ki pojmujeta spremembo v družini, in sicer **pozitivni in negativni »feedback«**. Pozitivni »feedback« se pojavi, kadar se pospešuje in spodbuja spremembo v družinskem sistemu, pri čemer se je potrebno prilagajati novi situaciji in iskati rešitve. Kadar pa se ta rast in sprememba zavirata, to imenujemo negativni »feedback«. S tem so povezani vsa dinamika in delovanje v družini, prav tako vloge in pravila. Tukaj lahko tudi sklenemo, da je za zaprti sistem značilen negativni »feedback«, za odprti sistem pa pozitivni »feedback«. Vsaka družina ima tudi svoje **potrebe**. Te potrebe se izoblikujejo znotraj delovanja sistema, pa naj bo to potreba po odprti ali zaprti družini, saj s tem stremimo k stabilnosti oziroma k homeostazi. Vsaka družina ima svoje vrednote in prioritete ter potrebe po sprejetosti, ljubljenosti, varnosti, produktivnosti itd. (Gostečnik 1998, 123).

V okviru systemskega pogleda na družino lahko omenimo tudi pojem **projekcijsko-introjeksijske identifikacije**. Gre za proces, pri katerem se prenašajo določene mentalne vsebine (čustva, vedenja, vzdušje, predvsem psihobiološka stanja) od pošiljatelja do naslovnika. Projekcijsko-introjeksijsko identifikacijo lahko opišemo v treh stopnjah:

1. Pošiljatelj v sebi čuti stisko oz. bolečino in se je želi znebiti. S tem nezavedno pri naslovniku prebudi nek odziv, nelagodno stanje, lahko tudi notranjo napetost, ki je zelo močna.
2. Naslovnik se s to vsebino indentificira in jo sprejme za svojo ter se v skladu s temi občutki tudi vede in odziva.
3. Naslovnik se vede, kot da je to občutje oz. vsebina njegova; pošiljatelj je olajšan in se odziva na naslovnikovo vedenje, kot da je to njegov problem. S tem

ko je naslovnik prevzel ta občutja, je pošiljatelj pomirjen, saj ni vedel, kako naj obvlada vsebino in je to zanj naredil naslovnik. Projicirane vsebine postanejo naslovnikove, on pa jim doda še svoje, in sicer na podlagi svojega doživljanja (Repič 2008, 120–122).

1.2 Temeljni pogoji za zdrav razvoj družinskega sistema

Ko se v družinski sistem rodi otrok, je pomembno, da partnerja ustvarita prostor zanj in kako potem sodelujeta. Partnerja, zakonca oziroma bodoča starša morata ustvariti čustven prostor, kjer bo ob otroku prisotne dovolj iskrenosti in ranljivosti. Pogosto se zgodi, da starša ne zmoreta nuditi dovolj velike mere čustvenosti ali celo časa. Prav tako se dogaja, da otrok predstavlja rešitelja za obnovitev partnerstva, če sta partnerja čustveno oddaljena; kasneje lahko pride do razočaranja, ker se na koncu izide drugače. Ustvariti prostor za otroka je pomembna stvar za bodoče starše. Potrebno se je pripraviti na novega člana družine, ga negovati, se skrbno odzivati na njegove potrebe ter biti čustveno vedno navzoč in pri tem paziti na svoje čustvene odgovore, saj otrok potrebuje umirjenost, senzitivnost in harmonično stanje. Pri tem starša sodelujeta, se ne izrivata in ne ponižujeta, ampak ob otroku izoblikujeta vsak svojo starševsko držo. Ob otroku starša začutita ranljivost, najkrhkejša in najgloblja čutenja. Otrokovе potrebe vstopijo v ospredje. Starša ne moreta več toliko pozornosti posvečati drug drugemu, poklicni dejavnosti, lastnim potrebam in odnosom s prijatelji, vendar odkrijeta nove razsežnosti njune povezanosti. Spolnost ni več tako samoumevna, in sicer zaradi izčrpanosti obeh staršev, neprespanih noči in tesnobe, vendar se poglobi telesna ljubezen partnerjev. Več je objemov, sočutja, medsebojnega spodbujanja, pomoči in nežnosti. Starševstvo namreč zahteva ogromno potrpežljivosti in odgovornosti. Ob tem sta pomembni časovna in poklicna organiziranost. Starši kot posamezniki poleg otroka razvijajo svojo držo, identiteto in skupaj z otrokom čustveno rastejo. Prav tako se ob tem soočajo s svojimi notranjepsihničnimi vsebinami, z lastnimi travmami iz otroštva, vzorci iz primarne družine in z vsem tem morajo vzdržati ob otroku. Otrok namreč za zdrav razvoj potrebuje stabilne in ljubeče starše (Kompan Erzar 2003, 107–112).

V knjigi *Ljubezen umije spomin* avtorica Kompan Erzar (2006, 15) povzema pet pogojev, ki pozitivno vplivajo na uspešen razvoj družinskega sistema, in sicer:

- a) pripadnost in povezanost,
- b) zaupanje,
- c) dostojanstvo oz. spoštovanje,
- d) prepoznavnost in
- e) sočutje.

Pripadnost je najpomembnejši pogoj za zdravo delovanje družine. Pripadnost je določena že prek krvnih vezi, vendar ni nujno, da je zaradi tega prisotna tudi čustvena pripadnost. Vsakdo si želi pripadati družini, se brezpogojno vračati vanjo in biti v njej zmeraj sprejet. Temeljna je pripadnost otroka staršem, sestram in bratom ter celotni družini. Starši so odgovorni za to, da ustvarijo vzdušje pripadnosti, da se tudi otroci med sabo počutijo povezani in da so jim starši zmeraj na voljo. Otrok mora vedno imeti občutek, da obstaja nekdo, ki ga skrbi zanj. Toda v praksi prihaja do dogodkov, ki za zmeraj zaznamujejo čustveni svet otroka in pozneje tudi odraslega človeka. To so zanemarjenja, zlorabe in prekinitve stika, kadar se starši odpovejo otroku in ga zavrnejo. Najhujša travmatična izkušnja za otroka je nepripadnost in zapuščenost s strani staršev; otrok se takrat zavaruje tako, da je navidezno samozadosten, v ozadju pa se skrivajo izrazita ranljivost, čustvena praznina in predvsem krivda (Kompan Erzar 2006, 15–16). Navidezna samozadostnost je obrambni mehanizem, ki sporoča »ne potrebujem drugih, sem neodvisen, samostojen«. Ti posamezniki imajo težave v partnerstvu, kajti štejeta le njihov dosežek ali delo.

Zaupanje je prav tako nadvse pomemben pogoj za uspešno delovanje družinskega sistema. Le-to pomeni, da otrok lahko verjame staršem, da so starši pristni do otroka in z njim ne manipulirajo ali kakorkoli zlorablajo njegovega zaupanja, temveč se otrok in starši »začutijo«. Ne moremo vedeti, če se bodo starši v določeni situaciji pristno odzvali, pomembno je le, da se otrok počuti varnega in predvidi odziv staršev. Odnos ni dober, kadar je stik lažen. Tedaj ni zaupanja in ni predanosti. V takšnih odnosih vlada strah. Otrok v takšni situaciji nikoli ne ve, kako se bo eden od staršev odzval, ali mu lahko kakšno stvar zaupa, ne da bi se ta ob tem norčeval, ga grajal ali novico smatral za neresno. V takšnih primerih se otrok ne more predati družini in ji ne more zaupati. To se

dogaja, kadar otrok prejema dvojna sporočila; ob tem seveda pride do manipulacije z njim. Kadar so starši ločeni, je otrok lahko del nesramne igre le-teh. Otroci igrajo tudi vlogo kurirja, če v družini vlada alkoholizem in mati pošilja otroka v gostilno po očeta. Zelo hude manipulacije z otrokom so grožnje z boleznijo ali s smrtjo (»če se ne boš pridno učil, bo mamica hudo zbolela«; »če boš grdo govoril, bo očka umrl« ...). Omenimo še vzgajanje otroka preko krivde, ki prav tako pušča globoke posledice v čustvenem svetu otroka (»Zaradi tvojega obnašanja je mamica tako žalostna.«) in hvaljenje otrokovih dosežkov z namenom hvaljenja sebe (to, da je otrok uspešen, kaže na to, da so starši uspešni). Pri teh primerih lahko vidimo, da starši zadovoljujejo le lastne potrebe in ne verjamejo v lastne sposobnosti in sposobnosti presoje. Iz tega je razvidno, da starši ustvarijo psihološko kontrolo nad otrokom. Ta je sestavljena iz različnih strategij, samo da otrok ne bi bil samostojen in avtonomen, ker starši s tem izgubijo pomembnega čustvenega partnerja oziroma akterja, ki bo skrbel za njihove čustvene potrebe. Otroci bodo ob tem zmeraj znova iskali tolažbo, čeprav jih starši ne bodo znali potolažiti. S takšnim vedenjem staršev (z manipulacijo, s prikrivanjem, z laganjem, zastraševanjem) se ustvarjajo različne patologije in s tem se nadaljuje nefunkcionalnost družine. Kjer vladata iskrenost in ranljivost, pa vladajo funkcionalni odnosi (Kompan Erzar 2006, 19–21).

Dostojanstvo ali **spoštovanje samega sebe** pomeni notranjo razsežnost spoštovanja samega sebe. Dostojanstvo oziroma spoštovanje samega sebe se razvija v družinah, kjer lahko vsi člani družine na glas govorijo o svojih potrebah in željah, ne da bi jih pri tem kdo obsojal ali grajal, da to ni prav. Za otroka je pomembno, da je sprejet takšen, kakršen je, ne da bi se mu bilo treba dokazovati z odličnimi ocenami ali drugimi stvarmi, samo da bi se počutil večvrednega in sprejetega. Enostavno povedano: »Dovoljenje, da čutiš, kar čutiš, in ti ni treba čutiti, kar drugi rečejo, da čutiš; da misliš kar misliš, in ti ni treba misliti, kar drugi hočejo, da misliš; da lahko doživljaš, kot doživljaš, in da ti ni treba doživljati tako, kakor drugi hočejo, da doživljaš« (Gostečnik 2003, 22). Člani družine se morajo poslušati. Vso obtoževanje, iskanje krivca v otroku, pretirano zaščitništvo in odtegotvanje ljubezni otroku prinašajo negativne posledice, kot so: nizka samopodoba, občutki krivde in zaradi tega pretirana skrb zase in za družino ter nepravilen način regulacije stresa, kar velikokrat vodi v različne odvisnosti oziroma negativne vedenjske vzorce. Vse to lahko namreč pripelje do trajnostnih vedenjskih

vzorcev in psihopatoloških vedenjskih ali osebnostnih motenj (Kompan Erzar 2006, 22).

Prepoznavnost je tudi pomemben element zdravega družinskega sistema. Le-ta pomeni, da posameznik ustvari svoj individualni stil. Ne posnema drugih, je samozavesten in točno ve, kaj želi, ter se tako tudi vede in ustvarja v tej smeri. Posameznik tako izraža svoje misli, čustva, svojo ustvarjalnost ter ne izraža misli in čustev drugih. Samo posameznik, ki ima podporo in posluš staršev, lahko razvije to držo. Stik staršev z vsakim otrokom posebej je pri tem elementu ključen (Kompan Erzar 2006, 22–23).

Sočutje je peti pogoj za funkcionalno družino. Pomeni vživeti se v drugega, začutiti drugega, imeti občutek za drugega, se vživeti v njegova občutja in ga razumeti (Simonič 2010, 25). V družini mora obstajati sočutje med možem in ženo, nato sočutje staršev do otroka; če bodo namreč starši začutili otroka, mu bodo dali možnost, da razvije svoje dostojanstvo, da se čuti povezanega in da sam razvije zaupanje ter tako spozna, da pripada sistemu. Sočutje v družini ne obstaja, kadar so prisotni zlorabe, zanemarjanja, laži, prikrivanja in neiskrenosti. V tem primeru so prisotne travme in takrat otrok ne more zaupati. Sočutje lahko otrok razvije le takrat, kadar je v varnem odnosu, je svoboden in kljub travmatičnim izkušnjam, ki so se mogoče zgodile v preteklosti, lahko zaupa in ve, da se to ne bo več zgodilo, ker ima ob sebi skrbne starše, ki ga bodo pred ponovno travmo zavarovali (Kompan Erzar 2006, 23–25).

Otrokov vložek v odnos se spreminja v skladu z njegovo starostjo, identitetno zrelostjo ter s čustveno in socialno opremljenostjo, medtem ko so starši tisti, ki ostajajo odgovorni za kvaliteto medsebojnega odnosa s svojim otrokom (Štadler idr., 2009, 30–31).

1.3 Otrokova navezanost

V družini razvijemo prvo navezanost na posameznike, ki so nam najbolj blizu. V najpogostejših primerih sta to mama in oče. Navezanost se oblikuje sama po sebi,

preko nege in stikov (očesnih, telesnih), saj otrok preko navezanosti išče varnost pri odraslem človeku. Vzpostavijo se odnosi, ki nas zaznamujejo za vse življenje. Oblika navezanosti je oblika čustvenih vezi. Ti prvi stiki se nam vpišejo v organski, nezavedni spomin in se prebujajo v odraslem obdobju, ko smo si z nekom zelo blizu. Prvi, ki se je s tem področjem ukvarjal in ga preučeval, je John Bowlby. Avtor piše o tem, da je navezanost bistvena za dožemanje samega sebe, ob tem pa navaja, kako sodelujemo z drugimi, jim zaupamo, tvegamo, kako smo ranljivi. Vse te izkušnje se pokažejo, ko smo v odnosu z nekom, ko smo zaljubljeni; takrat telo »spregovori« v vsej svoji globini. Vsak otrok ima potrebo po navezanosti in je prav tako opremljen z določenim vedenjem, s ciljem, da pritegne skrbnika. Skrbnikova bližina je za otroka bistvena. Pri tem največ štejejo njegova odzivnost, nežnost, čuječnost in mirnost ob otroku. To, kar otrok ob skrbniku doživi, se ponotranji in postane mentalni model odnosov do sebe in drugih. Mehanizem nezavednih čutenj se skozi odnose spreminja in prilagaja. Bowlby navaja, da so ti modeli navezanosti bistveni za vse nadaljnje intimne stike, privlačnosti in romantične odnose (Gostečnik 2010, 210–212).

Glede na vrsto navezanosti razločimo štiri različne vzorce, in sicer varno navezanost in tri oblike nevarne navezanosti (to so ambivalentna navezanost, izogibajoča navezanost in dezorganizirana navezanost). Te štiri vzorce je na podlagi raziskovanj izoblikovala psihologinja Mary Ainsworth. Veliko let je preučevala Bowlbyjevo teorijo navezanosti, nato pa se je sama tega lotila še v praksi. Preučevala je, kako se otroci, stari leto in pol, odzivajo na različne situacije. Situacije so vključevale igro s skrbnikom, zapustitev otroka s strani skrbnika in potem vrnitev skrbnika. Med tem se je k igri priključila še neznana oseba. Na podlagi odzivov otroka je avtorica oblikovala štiri tipe navezanosti, tj. eno varno in tri nevarne navezanosti (Erzar in Kompan Erzar 2011, 16–17).

- a) Varna navezanost: Otrokovsko vedenje je fleksibilno. Raziskuje prostor in se igra. Med igro pogleduje proti mami, da se prepriča, če je še prisotna. Ko mama odide iz sobe, začne jokati oziroma protestirati. Ko se mama vrne, jo otrok takoj sprejme in se ga da hitro potolažiti. Model varne navezanosti otrok razvije, če je le-ta imel vsaj enega od staršev, ki mu je dajal občutek, da ga vidi,

pomirja in da se je v njegovi bližini počutil varnega. V odraslosti na osnovi tega pride do uravnovešenosti lastnih čustev in gradnje dobrih odnosov z drugimi (Erzar in Kompan Erzar 2011, 17–18).

b) Ambivalentna navezanost: Otrok ves čas pogleduje k mami. Povsem se ne posveti igranju. Ko mati odide, se burno odzove, in ko se vrne, ga mati ne more pomiriti. Oklepa se je, a hkrati je jezen nanjo in jo zavrača. Otrok ni prepričan, da bo mama potešila njegove potrebe, zato se je oklepa ali pa beži proč. Materin notranji svet (občutja) predstavljajo tudi otrokovega. Torej, če je mati doživljala tesnobo in strah ob otrokovem joku ter ni vedela, kako ga potolažiti, je to tesnobo doživljal tudi otrok, ker so človeški možgani opremljeni z mehanizmi, ki omogočajo, da zaznavamo občutke ljudi, ki so nam blizu (Erzar in Kompan Erzar 2011, 19).

c) Izogibajoča navezanost: Otrok, ki je izogibajoče navezan, se igra sam, raziskuje okolje, je neodvisen, samostojen in nezainteresiran za mater. Materin odhod iz prostora otroka ne razburi, prav tako se otrok ne odziva, kadar se ta vrne. Kljub temu, da otrok ne kaže zunanjih znakov, so raziskovalci zaznali notranje vznemirjenje, povišan srčni utrip in stisko otroka. Otroci z izogibajočo navezanostjo pogosto nimajo občutka, da so videni in pomirjeni s strani staršev in tako se pri otroku izoblikuje model izogibanja. Kadar otrok pri določenem staršu išče bližino, varnost in pomiritev, a je ne dobi, razvije v sebi držo, da te osebe ne potrebuje, saj ne dobi potrebne tolažbe. Otrok se na nek način počuti odrinjenega (Mikulincer in Shaver 2007, 24; Siegel 2014, 116-119).

d) Dezorganizirana navezanost: Pri tej navezanosti gre za razpad navezanosti. Običajno vključuje enega ali več travmatičnih dogodkov. Otroci z dezorganiziranim vzorcem navezanosti kažejo protislovno in zmedeno obnašanje ter so razpeti med iskanjem bližine in oddaljenostjo, so zamrznjeni v svojem gibanju in kažejo nenadne izbruhe agresije. Dezorganizirano navezani otroci iščejo varnost, ampak večinoma morajo poskrbeti sami zase, ker če bi se hoteli varno navezati, bi doživeli grozo in strah. Pogosto se zgodi, da pride do preobrata vlog: Otrok prevzame praktično vlogo skrbnika. Ta oblika nevarne

navezanosti lahko pusti pogubne posledice na otroku. Kot rezultat le-teh se lahko pojavijo duševne in disociativne motnje. Avtorji opozarjajo, da dezorganizirane navezanosti vendarle ne smemo povezovati zgolj s področjem patologije, vendar pa je dejavnik tveganja za zdrav otrokov razvoj (Beckrath - Wilking et. al. 2013, 97–98; Hedervari - Heller 2012, 62).

Če je primarni skrbnik stabilen, odziven, ljubeč in če se trudi, se bo otrok počutil varnega in bo tudi v odrasli dobi lahko razvil varen in ljubeč odnos ter se bo v odnosu počutil izpopolnjenega. V primeru, da bo kot otrok zavrnjen, zavržen, nezaželen in nesprejet, bo v odraslih odnosih doživljal anksioznost in se ne bo mogel navezati, saj bo to zanj predstavljalo nevarnost. Pri nevarnih tipih navezanosti se zgodi, da imajo posamezniki v odraslosti strah pred navezanostjo; čeprav si je močno želijo, so preobremenjeni z navezanostjo ali pa v skrajnosti le-to zavračajo, so neodvisni in samozadostni (Gostečnik 2010, 123–127; Mikulincer in Shaver 2007, 11–12).

Raziskave, ki se ukvarjajo z otroki, ki niso v stiku s primarnimi starši, torej z otroki, ki so v rejništvu, kažejo, da 42 % teh otrok ne razvije navezanosti na primarne starše, 28 % le-teh razvije ambivalentno navezanost, 29 % pa močno navezanost na primarne starše (Poulin 1992, 72).

Splošna populacija otrok, ki odrastejo pri starših, kaže, da 55–65 % otrok izraža varno navezanost, 20–25 % otrok izraža izogibajočo navezanost, ambivalentno navezanih otrok je 10–15 %, nevarno navezanih otrok pa 5 % (Erzar in Kompan Erzar 2011, 18–19).

1.4 Travma v zgodnjem otroštvu

Najhujša oblika travme je, kadar ima otrok dolgotrajne travmatične izkušnje v svojem družinskem sistemu ali ob drugih skrbnikih (Riedesser 2009, 160).

Travmatična izkušnja je, kadar je bil posameznik soočen s situacijami ali z dogodki oz. je izkusil ali bil priča situacijam oz. dogodkom, ki so ogrožali posameznikovo (njegovo ali drugo) življenje ali integriteto. Pri tem žrtev doživlja intenziven strah, grozo in

nemoč. Poznamo še delitev na travme z velikim T in malim t. Travme z velikim T pomenijo grožnjo življenju in integriteti ali dejansko smrt. Travme z malim t pa tega kriterija ne dosegajo. Travme so različne; to so dogodki, kot so vojne, boji, nasilje, streljanje, ropi, ugrabitve, napadi, mučenje, trpinčenje, naravne katastrofe – požar, poplave, potres, plaz, avtomobilske nesreče, nevarne bolezni. Kot travmatično izkušnjo lahko opredelimo tudi to, če je posameznik priča določenemu dogodku ali če je bližnja oseba doživela grozno izkušnjo (bolezen otroka ali prijatelja, nesrečo, nasilje ...) (Cvetek 2009, 13–14).

Posledice travm so različne. Najbolj znana je posttravmatska stresna motnja, ki je ena najpogostejših duševnih motenj, kjer spomin na travmatičen dogodek prevlada nad žrtvino zavestjo. Druge posledice so še depresija, agresivnost, nespečnost, depersonalizacija, samodestruktivnost, disociacija, kompulzivno vedenjsko ponavljanje travmatičnih scenarijev, spremembe vrednotnih sistemov, upad funkcioniranja na družinskem in poklicnem področju, nezaupanje, sram, sovraštvo, obtoževanje, zlorabe substanc in druge odvisnosti (Cvetek 2009, 13–21).

Veliko travm se zgodi že v otroštvu. V takšnih okoliščinah se pri otroku iz njegove osebnosti ne da natančno razbrati, da je nekaj narobe. To se kaže v vedenju, npr. da se otroci oklepajo staršev in so boječi. Prav zaradi tega so travme iz otroštva toliko bolj resne in se jih težje obravnava. Odrasel posameznik ima v sebi stabilnost in notranjo držo, da se brani in si lažje pomaga ob šoku ali grozi, medtem ko otrok te stabilnosti še nima. Otrok je v svoji drži še bolj odprt in se tako ne more zavarovati. Otroci nimajo toliko notranjih zmožnosti in imajo zmanjšano zunanjo priložnost, da bi se aktivno spopadli s travmatično izkušnjo. Prav zaradi tega je večja verjetnost, da otrok ohranja to travmo globoko v sebi, še zlasti takrat, ko je le-ta mlajši. Posledice so še večje, če gre za serijo travmatičnih dogodkov ali trajno travmatično stanje (Levine in Kline 2005, 34–36).

Otroci imajo v sebi veliko potrebo po odnosu, bližini in varnosti. To je del našega normalnega biološkega razvoja, kot je npr. rast pljuč in drugih delov telesa. Otroci pričakujejo, da bodo odraščali v varnem okolju, in lahko utrpijo hude motnje, pri čemer nekatere lahko vodijo celo v smrt, če zgoraj naštetih potrebe niso izpolnjene. Te potrebe

so zelo pomembne za zdrav otroški razvoj, ker je otrok popolnoma odvisen od starševske skrbi, saj sam ne more poskrbeti za svoje osnovne potrebe. Brez skrbi staršev ali družbe bi preprosto stradal do smrti in sploh ne bi mogel obstajati. Starši se tega včasih ne zavedajo dovolj ali ocenjujejo položaj otroka s svojega odraslega vidika (kot da bi otrok moral vedeti, da se bodo starši čez nekaj ur vrnil, če zapustijo hišo). Eksistencialna ranljivost majhnih otrok pogosto ni ustrezno obravnavana. Neodzivnost starša povzroča pri dojenčku najgloblje stiske. V nasprotju s preteklimi mnenji, da majhni otroci nimajo zavesti in spomina, zdaj vemo, da so zgodnji odnosi in izkušnje temelj za vse kasnejše odnose otroka, tako v partnerski zvezi, kot tudi v lastnem čustvenem svetu, odnosu do otrok in družbe nasploh. Da se otrok kot oseba diferencira in doseže svojo avtonomijo, potrebuje konkretno in diferencirano osebo v vsaj enem od staršev, ki mu bo zgled in mu bo dajal napotke za življenje. Otroci potrebujejo starše, da jim v njihovih afektivnih stanjih pomagajo in jih vodijo. Če se starši ne ozirajo na otroke in jih ne priznavajo kot majhnih ljudi oz. jih celo pustijo »na cedilu«, se otroci ne bodo mogli znajti sami. V takšnih situacijah se otroci čustveno ne razvijajo, ne morejo se naučiti samoregulacije svojih čustev in notranjih drž. Majhni otroci lahko tako utrpijo hude motnje in travme; ne samo s tem, da so vrženi v nemogoče razmere, temveč tudi z dejstvom, da so prikrajšani za tisto, kar obvezno potrebujejo za zdrav razvoj. Celotna osebnost bodočega odraslega človeka potrebuje uspešno, varno in ljubeče spremljanje dozorevanja v prvih mesecih in letih življenja (Bauer 2006, 64–68; Levine in Kline 2005, 36).

Otrok se zdravo razvija, če ima občutek varnosti, zaščite in če verjame, da se bo vse uredilo, kadar pride do negativnih dogodkov v družini, ter ve, da bo na koncu vse dobro. Travma, ki temelji na odnosni ravni, pa to sliko popolnoma spremeni. Otrok izgubi zaupanje in enotnost, ki jo je zanj predstavljala družina. Izgubi tudi zaupanje v svet. To lahko privede do obupa, jeze, nemoči in frustracij do staršev. Otrok se umakne, ne govori o svojih občutkih. Sam v sebi išče rešitev, posebej takrat, kadar v sebi čuti krivdo za to, kar se je zgodilo; nesprejemljivo je, kadar starši tega ne opazijo oz. ne zmorejo razumeti. Otrok zmeraj vidi oba od staršev kot vsemogočna, vedno v pozitivni luči in veri, da sta dobra, zato ima pogosto občutek, da je on nekaj narobe naredil, čeprav ne nosi nobene odgovornosti in krivde. Poleg tega je prav tako pomembno, kakšen je travmatičen dogodek, vendar je vsem tovrstnim dogodkom skupno to, da

pride do pretirane notranje reakcije, jeze, strahu in občutka nemoči. Otrok je običajno ujet v teh protislovnih in nerazumljivih občutkih. Čez čas izživi svoje afekte s pretiranim navdušenjem, hiperaktivnostjo, z vznemirjenostjo ali pa potlači ta občutja, jih na nek način »izklopi« in ima izbruhe jeze ali pretirane strahove. Če se starši zavedajo travmatičnega dogodka, lahko veliko naredijo za reševanje in regulacijo otrokovega čustvovanja. Starši naj razumevajoče pristopijo k otrokovim reakcijam, mu na preprost način razložijo, kaj se je zgodilo ter mu nudijo podporo, varnost in predvsem odnos. V primeru, da je travmatičen dogodek resnejši (spolna zloraba, fizično nasilje), starši najbolje ukrepajo tako, če poiščejo strokovno pomoč. Pomembno je, da sta prisotni mirnost in jasnost, da starši preko svojih reakcij še dodatno ne prestrašijo otroka (Levine in Kline 2005, 52–53).

Otroci so odvisni od odraslih. So v slabšem fizičnem stanju in v primerjavi z odraslimi nimajo nobene moči. Velikokrat se zgodi, da so le-ti namerno ali nenamerno izpostavljeni nasilju, tako na fizični, kot na duševni ravni. Na nek način je otroku ukazano, da sledi odraslim ukazom, zahtevam in že to predstavlja za otroka močan pritisk, da se podredi starševski avtoriteti. Pogosto so otroci žrtve nasilja sorodnikov, sosedov in učiteljev, so izsiljeni in z grožnjami prestrašeni, da doma ne povedo, kar se jim je zgodilo; predvsem takrat, kadar je ta zloraba spolna. Pri takšnih zlorabah se otroci soočajo s čustvi in z notranjimi stanji, ki ne ustrezajo njihovem osebnemu razvoju in celo zavirajo le-tega. Pogosto so spodbujeni, manipulirani in prisiljeni, da sodelujejo pri teh nedopustnih ravnanjih, ki pri odraslih povzročajo gnus. Ker do nasilja prihaja predvsem zaradi uveljavljanja moči (oblasti) in ne samo zaradi seksualnosti, se na zlovesč način prepletajo oblast – premoč, nasilje in spolnost. Posledice so občutene v odraslosti in predstavljajo velike probleme v spolnem življenju žrtve. Pri uspešnem razvoju so otroci in kasneje odrasli zmožni fleksibilno in tekoče reagirati na razmere in potrebe ter se lažje prilagajajo, tako znotraj zaznavanja in mišljenja, kot tudi čutenja. Travma je označena z odcepitvijo enega dela sebe. Tako ni mogoče uporabiti vseh življenjskih izkušenj, osebnostnih lastnosti in tudi ni svobodne volje. Konkretno to pomeni, da pride do odcepitve »notranjega otroka«, za razliko od normalnega življenjskega toka. Igra in veselje nista prisotna. Namesto tega vladata resnost in razum. Odcepljen notranji otrok še vedno obstaja na nezavednem, vendar ne pride v stik z življenjem. Ti otroci so ujeti v občutke notranjega strahu, jeze in žalosti. Odrasel človek

je s tem konfrontiran in ti notranji občutki se vedno znova pojavljajo ter s tem zavirajo sproščenost, ne da bi le-ta razumel, zakaj pride do teh občutkov. V tem poskuša posameznik najti vzrok za ta občutja in želi ugotoviti, kje je vir težav. V drugih primerih se lahko zgodi, da posameznik poskuša odcepiti oz. potlačiti te neprijetne občutke, kolikor je le mogoče, in sicer v obliki zasvojenosti, kompulzivnega vedenja, ali pa jih obdržati pod nadzorom, kar pa lahko privede do hudih posledic. Pojavijo se lahko osebne motnje v vedenju in tudi v odnosu (Levine in Kline 2005, 53–55).

Robert Cvetek (2009, 37–50) v knjigi *Bolečina preteklosti* piše o tem, da travmatičen dogodek močno vpliva na otrokov kognitivni, čustveni, vedenjski, socialni in telesni razvoj. Majhni otroci so izpostavljeni občutku nemoči in nimajo nadzora nad tem, kaj se dogaja in so večinoma izpostavljeni travmi z malim t. Ob tem navaja primer, da takrat, ko grede starši zvečer ven, lahko otrok doživlja občutek zavrženosti, nemoči in prepuščenosti samemu sebi. Avtor tudi ugotavlja, da so posamezniki, ki so bili v otroštvu dalj časa zlorabljeni, v odraslosti ranljivejši že ob manjših stresnih dogodkih. Prav tako navaja, da so pri otrocih, ki so bili v zgodnjih letih izpostavljeni zlorabi, opazili več območij v možganih, ki so bila oškodovana; opazili so tudi zmanjšano splošno velikost možganov in oškodovan prostor, ki omogoča prenos podatkov iz desne v levo hemisfero možganov ter obratno. Znano je tudi, da imajo žrtve travm manj razvito levo polovico možganske hemisfere. Potem je tukaj še manjši hipokampus, ki posledično prinaša tudi manjšo sposobnost predelave spomina v eksplicitni spomin in povečano odzivnost amigdale, predvsem pri negativnih čustvih in telesnih simptomih, povezanih z avtonomnim vzburjenjem. Vse te lastnosti lahko vodijo do različnih psihopatologij v odraslosti.

2. REJNIŠKA DRUŽINA

2.1 Rejništvo

Rejništvo je posebna oblika varstva otrok, ki jim je potrebna oskrba in vzgoja pri osebah, ki niso njihovi starši (Tomec in Hudobivnik 2012, 66).

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti v Republiki Sloveniji (ZIRD) (Uradni list RS št. 110/2002) v 1. odstavku 2. člena opredeljuje rejništvo kot posebno obliko varstva otrok, ki so nameščeni v rejniško družino na podlagi zakona, ki ureja družinska razmerja ali drugega zakona, in je namenjeno otrokom, ki začasno ne morejo prebivati v biološki družini. Sistem rejništva predstavlja odgovornost države, da otroku, ki iz različnih razlogov začasno ne more živeti pri svojih starših, najde družino, v kateri bo pridobil pozitivno družinsko izkušnjo. Temeljne psihološke pravice otroka je najlažje zagotoviti v družini, v skupini, ki je za otroka varna in razvidna.

Obstajajo še nekatere opredelitve rejništva, kot so: kratkotrajna namestitev, delo v projektni skupini, ukrep pomoči, ki otroku omogoči uspešno samorealizacijo in razvoj različnih sposobnosti, ter na koncu še rejništvo kot socialno varstvena storitev Republike Slovenije. V jedru vsega tega pa je bistveno, da se otroku omogočijo zdrava rast, skladen osebni razvoj in izobraževanje pri ljudeh, ki niso otrokovi starši, saj biološki starši tega niso zmogli (Cvetko in dr., 2011, 245).

»Rejništvo je namenjeno otrokom, ki začasno ne morejo prebivati v biološki družini, in sicer otroku, ki začasno nima svoje družine; otroku, ki iz različnih razlogov začasno ne more živeti pri starših; in otroku, čigar telesni in duševni razvoj je predhodno ogrožen v okolju, kjer živi« (Novak 2014, 259).

Avtorica (Novak 2014, 259–260) v svoji knjigi poudarja besedo »začasno«, saj so otroci v rejništvo nameščeni za čas, ko naj bi se v primarni družini uredile razmere in odpravili razlogi, zaradi katerih je bil otrok premeščen v rejništvo. Pri tem se seveda mora

upoštevati otrokova korist. V nekaterih primerih je za otroka koristneje, da je v rejniški družini nekaj mesecev, v drugih primerih pa se zgodi, da rejništvo traja več let, če je le-to v korist otroka. Tako se v praksi dogaja, da otroci v rejniški družini niso le začasno, ampak trajno; raziskave kažejo, da se otroci nikoli več ne vrnejo v biološko družino in v rejniški družini dočakajo polnoletnost. Avtorica ugotavlja, da starši sicer sodelujejo z rejniško družino, spremljajo otroka, ga obiskujejo, ga imajo radi, vendar svojega življenja ne spremenijo dovolj, da bi se otrok lahko vrnil v primarno družino.

2.2 Rejnik

Oseba, ki želi biti rejnik, mora biti polnoletna in mora imeti stalno prebivališče v Sloveniji. Zaključeno mora imeti vsaj poklicno oz. strokovno izobrazbo, razen če bi bilo glede na vse okoliščine primera nedvomno v rejenčevo korist, da rejništvo opravlja oseba, ki ima nižjo izobrazbo od predpisane (ZIRD, 5. člen) (Uradni list RS št., 110/2002).

Po 7. Členu ZIRD-a (Uradni list RS št. 110/2002) lahko rejniško dejavnost opravlja otrokov sorodnik, in sicer v primeru, če CSD glede na okoliščine ugotovi, da je to v otrokovo korist. Za sorodnike se v tem primeru štejejo: stara mama, stari oče, stric, teta, brat in sestra.

Vsak rejnik se mora najmanj enkrat v petih letih udeležiti usposabljanj, ki jih določi pristojno ministrstvo, in enkrat na leto tistih, ki jih določi pristojni CSD (Novak 2014, 262).

Rejnik ne more biti oseba, ki ji je odvzeta roditeljska pravica, prav tako ne oseba, ki živi skupaj z osebo, ki ji je odvzeta roditeljska pravica. Rejniške dejavnosti ne more opravljati oseba, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost; oseba, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ter kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katerega se storilec preganja na predlog; oseba, ki živi skupaj z osebo, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po

uradni dolžnosti, ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ter kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katerega se storilec preganja na predlog (6. člen ZIRD) (Uradni list RS, št. 110/2002).

2.3 Namestitev otroka v rejniško družino in priprava otroka ter rejniške družine na rejništvo

CSD namesti otroka v rejniško družino na podlagi soglasja staršev. Kadar pa je otrok odvzet iz družinskega okolja z odločbo CSD-ja ali drugega pristojnega organa, pa soglasje staršev ni potrebno.

Odvzem otroka, in sicer brez soglasja staršev, se zgodi v naslednjih primerih:

- kadar je ogrožen razvoj otroka, zanemarjeno varstvo in vzgoja otroka;
- v procesu razveze ali razveljavitve zakonske zveze, in sicer v primeru, če sodišče ugotovi, da nobeden od staršev ni primeren za vzgojo otrok;
- v primeru vzgojnega ukrepa, ki ga izreče kazensko sodišče mladoletniku, kot posledica navodil in prepovedi (za največ eno leto);
- kadar pride do odvzema roditeljske pravice – in kadar so podani pogoji za posvojitev, se lahko otroka namesti bodočemu posvojitelju, že pred posvojitvijo (t. i. poskusna posvojitev) (Novak 2014, 262–263).

Raziskave kažejo, da so najpogostejši vzroki za odvzem otroka sledeči razlogi:

- zanemarjanje,
- zloraba,
- finančni ali stanovanjski problemi,
- psihične motnje staršev,
- nezmožnost staršev vzgojiti otroka,
- emocionalna odsotnost otroka,
- partnerski oz. zakonski problemi,
- konflikti med starši in otroki,
- spolne zlorabe,
- odsotnost, izginotje ali smrt starša,

- odvisnost od alkohola ali drog staršev,
- kriminaliteta (Cerar Brolih 2008, 5; Textor 1995, 2).

2.3.1 Priprava in delo z otrokom

Cilj rejništva je, da se otroku omogočita zdrav, vsestranski osebostni razvoj in napredek. Da bo otrok razumel, kaj ti načrti pomenijo zanj, ga je potrebno vključiti, se pogovarjati z njim in mu vse natančno razložiti. Natančneje kot bo vedel, kako dolgo bo trajalo rejništvo, kakšni bodo/so njegovi rejniški starši in kateri so razlogi za trenutno stanje, večja je verjetnost, da se bo otrok prilagodil trenutnemu položaju. Bolj kot otrok dejavno sodeluje, boljši so rezultati stanja. Drugače je v primeru zlorab in trpinčenja. Takrat je potrebno nemudoma ukrepati in ni časa za uresničevanje otrokovega sodelovanja. Toda v večini primerov se lahko otroka pripravi na rejništvo (Križnik Novšak 2008, 31–32; Tomec in Hudobivnik 2012, 71).

Strokovnjaki poudarjajo, kako pomemben je skupen pogovor med starši in otroki, saj se tako lahko umaknejo večjim napetostim v družini. Pomembno je, da otrok že pred odhodom v rejniško družino nekaj izve o rejniških starših, jih spozna, jih prej obiše doma, spozna novo okolje in izgubi strah pred neznanim. Nič ni bolj alarmantnega za otroka, kot če ga pustimo s tujimi ljudmi v tujem okolju. Otroku ob namestitvi v novo družino doživlja strah, obup, jezo, zaskrbljenost, žalost in občutek krivde. Ta občutja se lahko odražajo preko različnega vedenja. Otroku je potrebno tudi razložiti, zakaj je odšel od primarne družine. S tem, ko otrok sprejme nujnost namestitve v rejniško družino, bo imel možnost izkoristiti prednosti tega položaja. Če otrok ne sprejme svojega položaja, se ozira nazaj v preteklost in zanika svoj položaj, je njegova energija osredotočena na primarno družino, kjer ni bilo pozitivne izkušnje. V takšnih primerih je najbolje, da se v sam proces vključi terapevt, ki otroku pomaga skozi ta doživljanja. Pomembno je, da se z otrokom vedno znova pogovarjamo o novem položaju, ga tolažimo, mu prisluhnemo in da je deležen razumevanja. Otroci pogosto razvijejo občutek krivde, ker so bili poslani v stran od doma zaradi slabega vedenja ali kazni, zato je potrebno, da otroka ne pustimo samega s temi idejami. Za otroka je prekinitev pomembnega odnosa s starši travma, zato je pomembno, da je delo z otroki dobro

opravljeno, za kar so potrebni psihološko znanje in posebne spretnosti (Križnik Novšak 2008, 31–32; Tomec in Hudobivnik 2012, 71–72).

Ne smemo pozabiti, da so otroci vdani svojim staršem in v njih vedno vidijo dobre osebe, kar moramo spoštovati, če hočemo otroku pomagati, da bo odrasel v samostojno osebo. Če otrokove starše kritiziramo, se otrok postavi v obrambno pozicijo ter lahko začne prezirati rejniške starše in ustvarjati romantično idealizacijo o svojih starših. Ko otrok spozna, da nobeden ne kritizira mame in da jo lahko ima rad takšno, kot je, takrat začne govoriti o občutkih jeze, ker ga je mama pustila na cedilu in ni bila dovolj dobra (Križnik Novšak 2008, 32–33; Tomec in Hudobivnik 2012, 73).

Psihologi poudarjajo, da je potrebno spodbujati primarne starše, rejniške starše, otroke in strokovne delavce, da sodelujejo skupaj (Križnik Novšak 2008, 33–34; Tomec in Hudobivnik 2012, 77–78).

2.3.2 Delo z rejniškimi starši

Poleg vseh formalnih dolžnostih, ki jih morajo rejniški starši izpolnjevati, so tu še neformalne dolžnosti, na katere morajo le-ti biti pozorni. Potrebno jih je namreč opremiti z vsemi informacijami o otroku, še preden ta pride v njihovo družino. Te informacije zadevajo predhodni otrokov položaj, otrokovo vedenje, otrokov odnos do staršev, in sicer do vsakega posebej. Potrebno je vedeti, kakšne so otrokove želje in potrebe. Najbolj pomembno je, da je rejnik sposoben sodelovati tako s strokovnimi delavci, kot tudi z otrokovimi starši. Rezultati kažejo, da so izidi rejništva boljši, če rejniški starši probleme rešujejo sproti (Križnik Novšak 2008, 31).

Mali (2008, 115–118) piše o tem, da je rejniška družina posebna družina, ki ima posebne sposobnosti, saj za svoje delovanje potrebuje več moči in energije. Sposobna mora biti sodelovati s starši, razumeti otroke ter stisko staršev in otroka. Usklajevati mora celoten sistem in pri tem biti pozorna, da je le-ta v korist otroka, ki ga sprejema takšnega, kot je, in prav tako njegove starše. Potrebno je tudi paziti, da ne prizadene svojih družinskih članov in da se lastnih otrok rejnikov ali rejnic, če so prisotni, ne zapostavlja. Tudi partnerski odnos rejnic in rejnikov ne sme trpeti. Skrbeti morajo, da je

otrok sprejet pri vseh članih družine in da mu vsi ustrezno pomagajo. Pomembno je tudi, da imajo korekten odnos do staršev rejniškega otroka, da jih ne obsojajo in jim na nek način nudijo spodbudo za spremembo ter jim skušajo biti nekakšen vzor družinskega življenja. Imeti morajo znanje in motivacijo za nenehno izobraževanje. Rejniki imajo na nek način vlogo strokovnega delavca, ker se od njih zahteva, da sodelujejo v projektni skupini z drugimi strokovnimi delavci, kjer se dogovarjajo o otrokovih potrebah in koristih. Rejnik je tisti v skupini, ki najbolj pozna otroka, njegove strahove, potrebe, želje in njegov čustveni svet. Zaradi tega je pomembno, da rejnik konstruktivno in samozavestno sodeluje, daje predloge, poda svoja stališča, jih argumentira ter predstavi možnosti in sposobnosti, ki so v korist otroka. Rejnik mora znati zagovarjati tudi svoje zmožnosti, povedati, če česa ne zmore, in razložiti, kje se je zalomilo, da se tako zaščiti pred velikimi pričakovanji strokovnih delavcev. Rejnik mora znati oceniti svoje lastne sposobnosti in zmožnosti. Predstaviti mora svoje strahove in skupaj s strokovnimi delavci poiskati rešitve. Sposobnost, prositi za pomoč, je zelo pomembna. Rejnik mora znati presoditi, kdaj je čas, da prosi za pomoč strokovne institucije in spregovori o svojih težavah, kajti če tega ne naredi, trpi celotna družina. Rejniška družina se mora tudi zavedati in sprejeti, da je pod močnim družbenim nadzorom. Še preden pride otrok k rejniški družini, pristojna institucija pregleda dom in sobo, kjer bo bival otrok; prav tako preveri, kakšno je materialno stanje družine in kakšno je okolje. Ko rejništvo že poteka, mora biti družina odprta za obiske strokovnih delavcev, otrokovih staršev in včasih celo novinarjev. Rejniška družina je ves čas pod drobnogledom šole, strokovnih delavcev, sosedov in širše družine. Imeti mora moč in energijo, da sprejema tudi ta vidik rejništva, saj je pravzaprav pod drobnogledom tudi intimni del družinskega življenja, tj. partnerski odnos rejnikov, njihov odnos do lastnih otrok, družinskih pravil in samega poteka družinskega sistema. Avtorica (Mali 2008, 116–118) navaja vloge rejnikov, ki so zahtevne in pomembne, saj rejniška družina predstavlja model učenja življenja za rejenca in njegove starše. Rejnik tako nastopa v vlogi:

- **menedžerja** – rejnik naj bi bil sposoben sodelovanja v timskem delu, dodeljevanja in sprejemanja nalog in reševanja le-teh;
- **učitelja** – je sposoben pomagati otroku pri šolskih nalogah, obenem je rejnik učitelj življenja;
- **prijatelja** – posluša, pomaga, daje oporo, sprejema;

- **tolažnika** – potolaži, skuša omiliti bolečino;
- **skrbnika** – poskrbi za vse materialne in nematerialne potrebe, ureja stvari na uradih in drugih ustanovah;
- **zagovornika** – podpira otroka, ga zagovarja in zastopa njegove interese;
- **sodelavca** – je strokovni sodelavec v individualnih projektnih skupinah;
- **učenca** – pridobiva znanje za svoje delovanje in se nenehno izobražuje;
- **inovatorja** – je pobudnik v spremembah in pobudnik v novih načinih delovanja.

Rejniška družina bi morala biti v svojem jedru zdrava družina. Kaj mora vsebovati zdrava družina, smo že opisali v prvem poglavju. Znan angleški psihiater in psihoterapevt Robin Skynner (1994, 141–175) je oblikoval definicijo, kako bi naj opredelili zdravo družino. Zdrava družina bi po njegovem mnenju morala biti odprta, odkrita, odzivna in naj bi imela zaupajočo naravnost do sočloveka. Visoko bi morala spoštovati individualnost avtonomije in zasebnosti. V njej bi morala vladati jasna in iskrena komunikacija. Starši v zdravi družini bi morali biti enakopravni; imeti morajo trdno starševsko koalicijo in si enakopravno deliti moč. Postavljena bi morala biti hierarhija starš – otrok in vladati bi morala prožnost glede na dogovarjanja. V zdravi družini bi morali vladati humor, duhovitost in spontane interakcije. Prav tako bi morala biti prisotna visoka raven iniciativnosti in, kar je najpomembneje, spoštovanje enakosti in razlik ter podpora.

Pomembno je, da rejniška družina preveč ne odstopa od definicij zdrave družine. Za dobro izvajanje rejništva je pomembno, da rejniki sami vidijo dogajanje v družini in imajo sposobnost samoanalize lastnega dogajanja v družini. Ustrezno bi se morali znati odzivati na vsa dogajanja v družini. Za samoanalizo je potrebno znanje o delovanju družine in sposobnost za uvid. Rejniška družina se mora zavedati svojega delovanja, čustvovanja, odzivanja, postavljanja mej in pravil, delitve podsistemov, vlog; prav tako mora sprejemati spremembe, poiskati pomoč ob pravem času, ubesediti svoje vrednote in poskrbeti, da se bo otrok počutil sprejetega, ljubljenega in zaželenega (Mali 2008, 199–120).

Vsak otrok ima temeljne potrebe in te potrebe je potrebno spoštovati. Rejniška družina mora upoštevati potrebe otroka – rejenca. Otrok, ki pride v rejniško, zanj tujo, družino, ima pravico do:

- resničnosti;
- da je prisoten;
- da je sam in se lahko umakne;
- nove priložnosti, če ga polomi;
- pomoči;
- nereda;
- tveganja;
- svojih čustev;
- učenja.

Rejniški starši morajo omogočiti te pravice otrokom rejencem, kolikor je to mogoče (Mali 2008, 122).

2.3.3 Delo s starši otroka

Križnik Novšak (2008, 30) poudarja, da je potrebno starše redno vključevati v načrtovanje otrokove prihodnosti; strokovni delavci jim morajo pomagati pri spoznavanju njihovega problema in reševanju le-tega. V primeru, da staršev ne vključujemo v skupno sodelovanje, le-ti izgubijo interes in odgovornost, vso skrb prepustijo rejniškim staršem in strokovnim delavcem ter se počasi umikajo od problema. Pogosto se dogaja, da se starši enostavno ne znajdejo ter pri tem potrebujejo strokovno pomoč in podporo. V praksi se tudi dogaja, da se nekateri starši preveč vmešavajo in so nepredvidljivi.

2.3.4 Individualna projektna skupina

Po sprejetju ZIRD-a leta 2002 so se stvari na področju rejništva v Sloveniji spremenile. Ob sprejetju otroka v rejniško družino se za otroka oblikuje individualni načrt oz. individualna projektna skupina (IPS), ki spremlja izvajanje posameznega konkretnega primera rejništva. IPS usklajuje in povezuje rejniška socialna delavka, ki je odgovorna za sodelovanje vseh sistemov, ki so prisotni pri konkretnem rejniškem primeru. IPS je

namenjena pogovarjanju, dogovarjanju, spreminjanju, prilagajanju; v samem bistvu načrtovanju, ki mora biti prilagojeno otrokovi starosti, potrebam in posebnostim. V IPS sodelujejo socialna delavka iz otrokovega CSD, socialna delavka iz rejnikovega CSD, otrok, rejniška družina in matična družina. Lahko sodelujejo še učitelji, zdravnik, stari starši, starejša sestra ali brat, terapevt itd. Izjema so primeri nasilja in zlorab, kjer starši ne sodelujejo oz. se vključijo šele po določenem času, če se stvari spremenijo na boljše (Bole Finžgar 2008, 132–133; Novak 2014, 260; Škerlj 2012, 121–122).

V individualnem načrtu se spremljajo:

- otrokovo zdravje,
- izobraževanje, usposabljanje in zaposlitev,
- čustveni in vedenjski razvoj,
- odnos do družine in vrstnikov,
- skrb zase,
- otrokova identiteta,
- družbeni vtis.

V individualnem načrtu morajo biti zastavljeni cilji, ki so dosledno načrtovani; le-ti sledijo temu, na kateri stopnji razvoja je otrok in kaj zmore doseči. Socialna delavka mora upoštevati vse interese udeležencev in strukturirano voditi projektno skupino v interesu, da skupaj pridejo do rešitve. Bistvo tega projekta sta skupno sodelovanje in komuniciranje. S sodelovanjem se otroku poskuša ustvariti pozitivno izkušnjo rejništva in preostalim članom zagotoviti več moči ter zagotoviti, da vsak prispeva svoj delež tako, da se med seboj podpirajo, opogumljajo, poslušajo, sprejemajo, zaupajo, spoštujejo in usklajujejo. Otrok potrebuje pomoč, saj je razpet med dvema družinama. Tako se otroku omogoča ustvariti možnost, da bo dobro opremljen za življenje med njima in z njima (Bole Finžgar 2008, 135–136; Novak 2014, 260, Škerlj 2012, 121–122).

V IPS se mora poslušati vsakega sogovornika, še posebej otroka. Otroci so prvi, ki jih je potrebno poslušati in upoštevati njihovo mnenje, ne glede na njihovo starost in razvoj, saj vse odločitve vplivajo na njihovo življenje. Otrok v takšni situaciji je v stiski in prav v stiski mu je potrebno prisluhniti. Za pogovor z otrokom si je potrebno vzeti čas. Otrok namreč doživlja veliko strahu in zaskrbljenosti, zato potrebuje sogovornike, ki ga

slišijo, vidijo in mu dajo izkušnjo, da je pomemben, ter upoštevajo njegove želje. Otrok mora natančno vedeti, kdaj se bo srečal s svojo matično družino in koliko časa bo ostal v rejništvu; prav tako mora biti seznanjen s vsemi informacijami, ki se nanašajo nanj. Še posebej občutljivi moramo biti, kadar so bili otroci žrtve nasilja in zlorab. Takrat se le-ti soočajo s hudimi stiskami in travmami in v takšnem primeru je najbolje, da se vključi terapevt. Strokovni delavec, ki povezuje IPS, mora presoditi, kdaj povabiti otroka v projekt in kdaj je bolje, da sodelujejo le odrasli (Bole Finžgar 2008, 133–134; Novak 2014, 260, Škerlj 2012, 123–124).

2.4 Življenje v dveh družinah

O tem, kako pomembna je družina, povedo ljudje, ki so imeli pozitivno izkušnjo s starši, in prav tako tudi tisti, ki te lepe izkušnje niso imeli. Nekateri govorijo celo o tem, da so jim starši uničili življenje. Družina je čustveno-socialni sistem, ki jo poleg krvnega sorodstva povezuje tudi čutenjska navezanost. Prav ta družinski značaj, s katerim je družina zaznamovana, ločuje družine med seboj. Poznamo družine polne nežnosti, spoštovanja, prijaznosti, razumevanja, medsebojnega sprejemanja in pomoči. Obstajajo pa tudi družine, kjer so člani pod nenehnim pritiskom, se morajo prilagajati ter jim je prepovedano izražati svoja čustva in misli. V takšnih družinah vladajo stroga pravila, nemir in bolečina. Potem so tu še družine, kjer vladajo konflikti in razdiralni odnosi, pri čemer so posledice katastrofalne za vse člane. To so družine ločenih staršev, kjer se otrok mora prilagajati dvema različnima domovoma, in družine, kjer vladajo alkohol ali druga opojna sredstva, kjer vsak posamezen član čuti grozne posledice. Tukaj so prisotni stalen prepir, žalost, bolezen in depresija (Gostečnik 1999, 152–153). Izkušnje škodljivih družin nas ne odvrnejo od teze, da človek kot socialno bitje potrebuje družinsko življenje.

Rejniška družina mora biti zdrava in funkcionalna že zaradi svojega poslanstva. Kljub vsemu se lahko zgodi, da sčasoma postane nefunkcionalna in tedaj je potrebna strokovna pomoč. Prihod rejenca predstavlja stres za družino in njena naloga je, da vzpostavi ravnovesje. Otrok bi naj v rejniški družini prejemal tisto, česar mu matična družina ni mogla nuditi. Nemalokrat izvemo tudi, da rejniška družina ni izpolnila

pričakovanega – s tem mislimo, da se je slab odnos (razne zlorabe) do otroka nadaljeval tudi v rejniški družini. CSD-ji in strokovnjaki s področja rejništva se velikokrat spopadajo s problemom, kdaj namestiti otroka v rejniško družino ali celo v zavod. Otroci so si različni in nekateri imajo posebne potrebe in posebnosti, ki jih ne moreta zadovoljiti niti matična niti rejniška družina (Crnkovič 2008, 10–14).

V Sloveniji je zelo malo raziskav, osredotočenih na odrasle osebe, ki so otroštvo preživljale v rejniški družini. Prav tako je premalo strokovne literature, ki bi se ukvarjala z osebno izkušnjo rejenca v rejništvu. Znano je delo avtorice Ane Zakšek (2006/2007, 14), z naslovom *Kvaliteta življenja odraslih oseb z osebno izkušnjo rejništva*. V tej raziskavi je sodelovalo 54 odraslih oseb, ki so svojo mladost preživele v rejniški družini. Polovica anketiranih ima lepe spomine na rejništvo. Prav tako se je pokazalo, da je 92 % rejnikov v življenju bolj ali manj uspešnih. Starejša nemška raziskava kaže, da so otroci bili zadovoljni z rejniško družino. Počutili so se kot doma, kot del družine, kjer je vladalo sproščeno vzdušje; veliko jim je pomenilo, da so imeli svojo otroško sobo. Rejniški starši se jim niso zdeli posebej strogi; nudili so jim veliko čustvene podpore in se z njimi pogovarjali. Prav tako so lahko na obisk pripeljali prijatelje in so se smeli z njimi dobivati v bližnji okolici. Rejniški starši so se za razliko od otrok soočali z drugimi težavami, in sicer so imeli težave z obnašanjem otroka ali s primarno družino; imeli so premalo podpore odgovornih služb in družbe nasploh, na koncu pa jih je prizadela še ločitev od otroka. Raziskava še prikazuje, kakšno je stanje odraslih otrok, ki so svoje otroštvo in mladost preživljali v rejništvu. Pri 42 % le-teh se pojavljajo motnje koncentracije, pri 40 % izbruhi jeze, pri 36 % kraje, pri 35 % obnašanje iskanja pozornosti; 35 % jih ima motnje spanja in 29 % motnje v govoru; za 28 % je značilno laganje, 23 % jih izvaja samopoškodovanja, 22 % zadržanost, 20 % strah pred novimi situacijami, 11 % pa jih noče v šolo. Pri tej raziskavi je potrjeno, da spol, starost in trajanje rejništva ne vodijo do pomembnih razlik. Raziskovalci trdijo, da je pri rejniških otrocih večja verjetnost, da trpijo za psihopatološkimi motnjami, kot pri otrocih, ki živijo v primarni družini. Omenjeno je tudi, da sta najbolj kritični prvi dve leti, ko otrok pride v rejniško družino. Če je stanje nevzdržno, se otroka premesti v kakšen zavod ali pa k drugim rejniškim staršem. Menjave družin in okolja povzroči pri otroku še večji občutek manjvrednosti, zavrženosti, neljubljenosti in zmedenosti. Na tem mestu se potem pojavijo povezave, da otroci v odraslosti niso sposobni poskrbeti za

samostojno, odgovorno življenje. Ko otroci dopolnijo polnoletnost in ko končajo izobraževanje, morajo (zakonsko) zapustiti rejniško družino. 75 % jih najde zaposlitev. Ostala tretjina prejema državno pomoč. Pri moških se opaža, da se ne upajo vezati. Vsi anketirani so odgovorili, da bodo svojim otrokom izkazali več ljubezni in varnosti, ker tega sami niso doživeli. Polovica vprašanih nima partnerja. 44 % jih je bilo zaradi kraje, nasilja, drog ali drugih kaznivih dejanj zaslišanih in 32 % jih je bilo zaradi kaznivih dejanj obsojenih. 13 % jih je v času raziskave imelo težave z odvisnostjo od drog ali alkohola. Večina je imela težko življenjsko situacijo, saj so se soočali s travmami iz otroštva (Textor 1995, 6–8).

3. PREDSTAVITEV PROBLEMA IN IZBOR METODE RAZISKOVANJA

V magistrskem delu smo proučevali doživljanja rejništva. Zanimalo nas je, kako so otroci (danes že odrasli), ki so živeli v rejništvu, doživljali rejniško družino, ali so se v njej počutili sprejeti, ali so se počutili varno, kakšni so bili odnosi ipd. K raziskovanju tega področja so nas spodbudila različna vprašanja, s katerimi se srečujemo v vsakdanjem življenju in so prisotna v medijih, pri znancih in tudi na poklicnem področju. Pri raziskovanju literature smo zasledili, da je zelo malo raziskav na temo doživljanja rejniške družine z vidika, v kakšni meri ta družina zagotavlja to, kar naj bi posamezniku dajalo družinsko življenje, zato želimo s to nalogo prispevati k razumevanju tega problema ter soustvarjati še boljše pogoje za delo in življenje v rejniških družinah.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti letno redno objavlja aktualno statistiko rejništva v Sloveniji. Aktualni podatki iz julija 2015 kažejo, da je v rejništvu trenutno 984 otrok oz. oseb. Od tega je 521 deklic in 463 dečkov. 240 otrok je nameščenih pri sorodnikih, ki izvajajo rejniško dejavnost. Število rejnic in rejnikov, ki z dovoljenjem izvajajo rejniško dejavnost, je 712. Rejnic je 623 in rejnikov 80. Kot poklic rejniško dejavnost izvaja 111 rejnic in rejnikov. V 582-ih rejniških družinah so trenutno namešчени otroci; pri 130-ih rejnikih in rejnicah trenutno ni nameščenih otrok; v rejniških družinah je še 166 prostih mest (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2015).

Prav tako je na področju rejništva zelo dejavno Rejniško društvo Slovenije, ki predstavlja številne dogodke, okrogle mize, intervjuje, poročila in aktualne novice s področju rejništva.

Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo je v letu 2010 izvedel raziskavo na temo »Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva« (Rakar idr. 2010, 117–148). Cilj raziskave je bil raziskati področje rejništva v Sloveniji; ugotoviti, kako je

sistem rejništva urejen v drugih državah, kako izboljšati organizacijo rejniške dejavnosti, kot je skrajševanje dobe bivanja otrok v rejniški družini, in kakšni so pogledi na specializacijo rejništva. Raziskava opisuje zgodovino rejništva v Sloveniji, katerega začetki segajo že v leto 1926, ter predstavlja zakone, ki urejajo dejavnost rejništva v Sloveniji (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje rejniške dejavnosti in Konvencija o otrokovih pravicah). V raziskavi so bili opravljeni številni intervjuji s strokovnjaki na področju rejništva, strokovnimi delavci in predstavniki nevladnih organizacij ter s fokusnimi skupinami, kjer so sodelovali rejniki. Rezultati raziskave kažejo, da je rejniška dejavnost v Sloveniji zadovoljiva, so pa potrebne nekatere izboljšave. Le-te so potrebne zlasti pri iskanju najprimernejše rejniške družine in potrebi po tem, da bi rejniško dejavnost opravljali visoko kvalificirani rejniki, ker bi se tako zmanjšala možnost zlorab v družinah. Raziskovalci predlagajo dveletno usposabljanje le-teh, rejniki pa bi lahko vstopili v sistem na osnovi ocene komisije. Potreba se kaže tudi pri zakonski omejitvi otrok v rejništvu (ta naj bi predpisovala največ tri otroke), pri čemer bi se morali upoštevati tudi biološki otroci. Predlagajo tudi zamenjavo izraza »rejniška družina« z izrazom »nadmestna družina«. V raziskavi je omenjena tudi finančna plat, saj bi se moralo zvišati plačilo rejniške dejavnosti. Avtorji poudarjajo, da je pomembno, da otroka pripravijo na rejništvo, pa tudi rejnike na otroka. Prav tako opozarjajo, da zaradi preobremenjenosti socialnih delavk prihaja do problema pri izvajanju zakonodaje v praksi, zato predlagajo institut zagovornika otroka. Potrebno je tudi natančno formalizirati pogostost IPS, vsaj enkrat na tri mesece. Kar pa je ključnega pomena in kar poudarjajo vsi udeleženci, ki so sodelovali v raziskavi, pa je to, da je premalo programov, ki bi bili namenjeni delu z matično družino, kjer bi reševali probleme le-te. Predlagana sta štiriindvajseturna socialna služba ali krizni telefon. Prav tako je nad izvajanjem rejniške dejavnosti potreben večji nadzor, s čimer je mišljena intenzivna, kontinuirana IPS. Na koncu raziskave je dodano, da je občutno premalo raziskav na področju rejništva, tako doma, kot tudi na mednarodnem področju. Avtorji poudarjajo, da vlada predvsem pomanjkanje literature o tem, kaj otroci doživljajo v rejništvu, kakšno je življenje po rejništvu ipd.

Življenjski potek oseb, ki so bile prikrajšane za normalno družinsko življenje, je nekoliko bolj razkrila naslednja obširna raziskava, ki je bila narejena v Sloveniji (Ružič

in dr. 2012, 43–100). Avtorji se ukvarjajo z vprašanjem, kakšen je življenjski potek oseb, ki so živele v rejništvu ali drugih zavodih. Če se osredotočimo na področje rejništva, je raziskava razdeljena na naslednje teme: izkušnja bivanja v rejništvu, izkušnja prehoda v samostojno življenje, nastanitev in stanovanjsko vprašanje, izobrazba in izobraževanje, plačano delo in zaposlitev, zdravje, socialna omrežja – omrežja socialne opore. Izkušnje rejništva so različne, prevladujejo pa pozitivne izkušnje. Stabilnost namestitve je pomemben dejavnik za uspešnost prehodov v samostojno življenje. Otroci po prihodu v rejniško družino prejema premalo čustvene opore, zato jim je potrebno nuditi več psihološke pomoči. Rejniki velikokrat odpovedo pri najstnikih (starih 14, 15 let), ko se le-ti upirajo. Večina rejniških otrok potrebuje strokovno pomoč na čustvenem področju, a te pomoči je premalo. Izkušnja prehoda v samostojno življenje je pri posameznikih različna. Pri nekaterih življenjski potek vpliva na to, da morajo zapustiti rejniško družino; na nekatere rejniki pritiskajo, da morajo zapustiti družino. Strokovne delavke opažajo in opozarjajo na problematiko zapuščanja rejniške družine, saj mladostniki nimajo finančnih sredstev za samostojno življenje ter nimajo podpore matične družine, pa tudi rejniška družina ne pomaga pri stanovanjskem problemu mladih. Osebe z izkušnjo rejništva dosegajo slabše izobrazbene dosežke kot njihovi vrstniki. Že samo okolje jih namreč postavlja v drugačen položaj. Prav tako naletijo na težje razmere pri iskanju zaposlitve. Veliko jih nima pravih delovnih izkušenj, ampak le izkušnje s področja študentskega dela, toda prav redna zaposlitev lahko posamezniku omogoča samostojnost. Kar zadeva zdravje, raziskava kaže, da večina otrok v rejništvu nima posebnih zdravstvenih težav. Če so zdravstvene težave prisotne, prevladujejo predvsem čustvene motnje. Raziskava se ukvarja tudi s tem, katere osebe so pomembne rejniškim otrokom. Rezultati kažejo, da so na prvem mestu rejniška družina in drugi otroci iz rejniških družin, sorodniki rejniških družin, prijatelji, partnerji in posamezniki iz matičnih družin.

Ker se v pričujočem delu osredotočamo predvsem na doživljanje posameznikov, v našem primeru tega, kako so posamezniki doživljali rejniško družino kot nadomestno družino, smo se odločili, da za raziskovalni del izberemo kvalitativno metodo, natančneje fenomenološko metodo. Fenomenološka metoda izvira iz pojma »fenomenologija«, ki je prvotno označevala razliko med resnico in videzom (Esser 1977, 87; Sruck 1995, 115). Za največjega zagovornika fenomenologije velja Edmund

Husserl (1859–1939). S fenomenološko metodo je želel filozofijo utemeljiti kot strogo znanost. Husserl je fenomenologijo zasnoval kot kritiko empirizma, psihologizma, relativizma, subjektivizma in novokantovskega transcendentalizma. Bistvo fenomenologije je, da je potrebno odmisлити vse prenagljene interpretacije sveta in se brez predsodkov lotiti analiz. »Husserl je fenomenologijo opredelil kot postopek, ki je usmerjen k spoznavanju pojavnosti, danosti (fenomen – pojav), to je k »sami stvari« (Vogrinc 2008, 25). Husserl poudarja, da če hočemo subjektivno izkušnjo dojemati v njeni čisti obliki, moramo našo naravno držo odmisлити. To pomeni, brez predsodkov proučiti čisto zavest. Do tega lahko pridemo s pomočjo fenomenološke redukcije, kar pomeni trojno izključevanje.

1. Vse, kar je subjektivno, je potrebno izključiti; intuicijsko moramo biti usmerjeni na objekt preučevanja in ne na mnenje raziskovalca o tem objektu.
2. Izključiti je potrebno dokaze, hipoteze, dosedanja spoznanja, teoretično podlago in se osredotočiti na pojav, ki ga raziskujemo.
3. Vsa mnenja in tudi tradicijo glede razumevanja pojava je potrebno izključiti, saj s tem dosežemo osredotočenost na pojav in odstranimo morebitne napake, ki lahko nastanejo zaradi predsodkov (Mužić 1994, 42).

Pri fenomenološkem raziskovanju se je potrebno usmeriti na človekove izkušnje, ki se dogajajo v realnosti. Za raziskovalce je vsakdanje življenje najpomembnejša realnost (Vogrinc 2008, 29).

Za raziskovanje doživljanja udeležencev v rejniški družini smo uporabili fenomenološko metodo, ki je namenjena proučevanju subjektivnih izkušenj posameznika in jo uvrščamo med kvalitativne metode raziskovanja.

Osrednja raziskovalna vprašanja, na katera smo želeli dobiti odgovore, so bila:

1. Ali so udeleženci rejniško družino doživljali kot nadomestno družino?
2. Ali so se udeleženci navezali na rejniške družinske člane?
3. Ali so udeleženci lahko zaupali rejniški družini?
4. Ali so se udeleženci lahko z rejniško družino pogovarjali o stvareh, ki so jih obremenjevale?
5. Ali je rejniška družina udeležencem predstavljala občutek varnosti oz. varno pribežališče?

Če strnemo ta osrednja vprašanja v eno vprašanje, potem lahko povzamemo, da smo želeli odgovoriti na to, ali ukrep rejništva otroku v čustvenem smislu nudi to, kar bi mu naj nudila matična družina.

Poleg teh vprašanj, ki so bistvena za našo temo raziskovanja, smo se osredotočili še na nekatere okoliščine, kot so sam proces oddaje v rejništvo, odnos med celotno družino in sorojenci, delo strokovne službe, stike s primarno družino in odhod iz rejniške družine.

Ker je pri fenomenološkem raziskovanju pomemben natančen opis doživljanja, smo se v posameznem intervjuju posvetili udeleženčevemu doživljanju takratnega stanja. Bili smo odprti za njihove opise doživljanja čustev, brez kakršnihkoli lastnih predsodkov, saj fenomenološka metoda temelji na tem, da je potrebno izključiti lastno mišljenje, mnenje in vsakršno tradicijo glede razumevanja pojava. S takšnim pristopom dosežemo usmerjenost v pojav in najbolj odstranimo napake, ki se zgodijo zaradi predsodkov (Mužić 1994, 42). Zaradi takšnega pristopa pri fenomenološkem raziskovanju ne potrebujemo hipotez ali predvidenih rezultatov.

4. METODA

4.1 Udeleženci

V raziskavo je bilo vključenih 5 udeležencev, en moški in štiri ženske, ki so v preteklosti imeli izkušnjo življenja v rejniški družini, sedaj pa so si že ustvarili svojo družino oziroma so se osamosvojili. Udeležence je k sodelovanju v raziskavi povabila strokovna delavka s Centra za socialno delo Gornja Radgona, ki ima v arhivu zabeležene posameznike, ki so živeli v rejniški družini, in predsednik Rejniške zveze Slovenije. Vabilu se je odzvalo 5 udeležencev. Njihova starost je bila od 22 do 40 let.

Udeleženci, ki so bili vključeni v raziskavo, so morali izpolnjevati dva pogoja oz. kriterija. Glavni kriterij za vključitev udeležencev v raziskavo je bil, da so bili kot otroci nameščeni v rejništvo. Naslednji pogoj, ki je bil prav tako pomemben za našo fenomenološko raziskavo, je bila sposobnost udeležencev, da se jasno izražajo pri opisovanju lastnih čustvenih doživljanj.

4.2 Pripomočki

Podatke smo zbirali s polstrukturiranimi intervjuji, ki smo jih posneli z diktafonom. Vnaprej smo imeli pripravljena osrednja vprašanja. Držali smo se teze, da zmeraj preidemo od splošnega k specifičnemu. Vprašanja so bila razumljiva, kratka, nedvoumna, za sogovornika sprejemljiva in spodbudna. Z intervjuvancem smo poskušali vzpostaviti kar se da zaupen, sočuten in odprt odnos. Pogovore smo posneli na diktafon, iz avdioposnetkov pa nato naredili transkripcijo oziroma dobeseden prepis intervjuja. Pri transkriptih nismo spreminjali opisov pripovedi, spremenili smo jih le toliko, da smo jih lahko zapisali v knjižni jezik; opisane so tudi neverbalne geste, saj smo s takšnim prepisom dobili kar najbolj pristne odgovore. Po prepisu je sledila analiza vsebine, kjer smo naredili povzetke posameznih intervjujev. Na koncu smo iz teh povzetkov oblikovali celoto in tvorili zaključke.

V intervjuju smo sledili naslednjim vprašanjem:

1. Na kaj se najprej spomnite, ko vam omenim besedo družina? (Kaj vam predstavlja ta beseda? Kakšni občutki se vam porajajo ob tem?)
2. Koliko ste bili stari, ko ste morali zapustiti družino?
 - 2.1) Zakaj ste morali zapustiti družino?
 - 2.2) Se spomnite tega dogodka?
 - 2.3) Kako ste se takrat počutili? Opišite prosim Vaše občutke in reakcije ter občutke in reakcije staršev, strokovnih delavcev v tistem trenutku.
3. Kako ste se vživeli v rejniško družino?
 - 3.1) Kako ste se počutili? (Sprejeto, zaželeno, razumljeno, ljubljeno, varno.)
 - 3.2) Kakšen je bil odnos sorojencev do vas?
4. Se je pri vas kaj spremenilo? Glede vedenja, spanja, prehrane (zaprtost, nespečnost, nočne more, prenajedanje, izguba apetita, slabosti, bolečine v trebuhu, nemotiviranost, žalost, depresija ...).
5. Ste imeli stike s primarno družino? Kolikokrat? Je bilo v odnosu med družinama spoštovanje ali je vladal prezir (S katere smeri)?
6. Bi lahko rejniško družino imenovali nadomestna družina?
 - 6.1.) Ste se navezali na družinske člane?
 - 6.2) Ste jim zaupali?
 - 6.3) Ste se lahko zmeraj z njimi pogovarjali o stvareh, ki so vas obremenjevale?
 - 6.4) Je vam ta družina predstavljala občutek varnosti – varno pribežališče?
7. Kdaj ste zapustili rejniško družino in kako ste se postavili na »svoje noge«?
8. Kaj čutite danes, ko se spominjate preteklosti? (Jezo, odpuščanje, žalost, sram.)
9. Kaj bi spremenili, če bi lahko?

4.3 Postopek

Fenomenološka metoda vsebuje tri faze, to so:

- zbiranje opisov doživljanja;
- analiza posameznih opisov doživljanja;
- oblikovanje glavne/splošne strukture raziskovanega doživljanja (Polkinghorne 1989, 85).

4.3.1 Zbiranje opisov doživljanja

Kot metodo zbiranja opisov doživljanja smo izbrali intervju. Intervju je ena najpogostejših tehnik zbiranja podatkov. Uporablja se predvsem v kvalitativnem raziskovanju, lahko pa ga uporabimo tudi za kvantitativno raziskovanje; odvisno je od podatkov, ki jih zbiramo. Intervju je tehnika zbiranja podatkov s pogovorno komunikacijo med dvema osebama. Ena oseba sprašuje, druga odgovarja. Spraševalec mora biti med intervjujem pozoren na odgovore, neverbalno komunikacijo, mimiko obraza, ton odgovora, držo telesa ipd. Intervju poteka tako, da sta spraševalec in intervjuvanec v neposrednem osebem stiku, saj lahko ravno v tem primeru spraševalec spremlja neverbalno komunikacijo. Intervju se pogosto pojavlja v družboslovnih raziskavah. Le-ta daje možnost spraševalcu, da intervjuvanca prosi za dodatno pojasnitev odgovora. Intervju je torej prožna tehnika, saj ga raziskovalec lahko prilagodi tekom pogovora (Vogrinc 2008, 99–101).

V našem primeru smo izvedli polstrukturirani intervju, kar pomeni, da smo imeli osrednja vprašanja vnaprej pripravljena, preostali del pa smo prilagodili intervjuvancu. Kljub temu smo se držali teze, da preidemo od splošnega k specifičnemu. Vprašanj se nismo držali po vrstnem redu, ampak smo se prilagodili poteku pogovora. Pozorni smo bili na odziv intervjuvanca in kadar smo ugotovili, da vprašanje ni primerno, smo ga preskočili in ga zastavili v drugem trenutku.

4.3.2 Aktivnosti pred izvedbo intervjujev

Pred izvedbo intervjujev smo raziskali literaturo, ki se nanaša na doživljanje rejniške družine. Preučili smo nekaj literature, kjer so posamezniki opisovali izkušnjo rejništva. Delo *Nedosegljive sanje v sistemu rejništva in ustanov*, avtorice Neire Mikič (2010), je bila ključna knjiga za raziskovanje tega področja. Avtorica opisuje svojo izkušnjo v rejništvu in kritično opozarja na neurejene zadeve v rejništvu. Druge knjige, iz katerih smo črpali vprašanja in ideje, so bile *Vonj pečenih jabolok* (Avguštinčič 2013), *1 + 2 = 4: rejenka* (Pega Kustelj 2011), *Pege na soncu* (Sivec 2014), *Izgubljeni fant* (Pelzer 2004) in *Mož po imenu Dave* (Pelzer 2004). Vse knjige opisujejo osebno izkušnjo rejništva in čustveno doživljanje. Iz te literature smo oblikovali glavna vprašanja za

izvedbo intervjuja. Posvetili smo se tudi opredelitvi fenomenološke metode in preostalih kvalitativnih metod raziskovanja.

Na podlagi preučene literature smo sestavili vprašanja. Nato smo s pomočjo strokovne delavke iz CSD-ja Gornja Radgona in predsednika Rejniškega društva Slovenije dobili seznam udeležencev, ki želijo sodelovati v raziskavi. Vsakega udeleženca posebej smo poklicali po telefonu, ga seznanili o poteku in namenu raziskave, o uporabi diktafona ter se z njim dogovorili o lokaciji izvedbe intervjuja.

4.3.3 Izvedba intervjujev

V raziskavi je sodelovalo pet udeležencev. Štirje udeleženci so bili osebe ženskega spola in en udeleženec je bil moškega spola. Intervjuji so potekali od šestega do trinajstega julija 2015. Z udeleženci smo izvedli intervju na različnih krajih: pri udeležencu doma, v lokalni in na delovnem mestu v pisarni. Najkrajši intervju je trajal štirinajst minut, najdaljši pa trideset minut. Pred intervjujem je moral vsak udeleženec podpisati informirano soglasje, na podlagi katerega je bil seznanjen o snemanju intervjuja, anonimnosti raziskave itd. (Priloga 1). Uvodni nagovor je bil enak pri vsakem udeležencu.

»Najprej se Vam lepo zahvaljujem za vaše sodelovanje v raziskavi. Kakor sem Vam že po telefonu omenila, je tema najinega pogovora rejništvo. Predvsem me zanima, kako ste Vi doživljali rejniško družino, kakšen je bil Vaš odnos do nje, zakaj ste morali zapustiti primarno družino, kateri posamezni dogodki se vam zdijo omembe vredni itd. Zanimajo me predvsem vaša čustvena doživljanja. Kaj se je takrat porajalo v vas, kakšne so bile okoliščine, kdo vam je pri tem pomagal. Intervju lahko kadarkoli prekinete, če bo katero vprašanje pretežno ali pregloboko. Poskušajte se res spomniti na lastna doživljanja v tistem trenutku. Ko boste pripravljeni, mi prosim povejte, da lahko začneva.«

Uvodni del je pri udeležencih potekal podobno, še posebej prvo vprašanje. Tekom intervjuja so se kazala različna čustva udeležencev. Podajali smo odprta vprašanja. Kadar je bila pomembna tema, smo postavili podvprašanja in tako lažje usmerjali

udeleženca. Udeleženci so s pomočjo podvprašanj izražali čustvena stanja. Tekom intervjuja smo večkrat ugotovili, da udeleženci ne znajo poimenovati določenega čustvenega stanja, ki so ga doživljali ob neki situaciji. Bili smo pozorni, da z vprašanji nismo šli predaleč oz. pregloboko, saj so nekateri udeleženci imeli ranljive, občutljive teme. Intervju smo končali, ko smo ugotovili, da imamo zbrane vse podatke. Vse udeležence smo na koncu intervjuja vprašali, če bi še sami želeli kaj dodati. Pri vseh je po ugasnjenem diktafonu in po nekaj minutah premora sledil neformalen pogovor o rejništvu, kjer smo dobili še nekaj dodatnih informacij.

4.3.4 Aktivnosti po izvedbi intervjujev

Po izvedbi intervjujev smo naredili transkripcije. Prepisi so dobesedni, v večjem delu v narečju, določene nejasne besede smo napisali v knjižnem jeziku. Zraven smo zabeležili še neverbalne geste, saj tako pridobimo še bolj verodostojne podatke. Imena udeležencev smo zaradi varovanja podatkov spremenili.

5. REZULTATI

V nadaljevanju predstavljamo rezultate intervjujev, ki so bili pridobljeni s fenomenološko metodo. Najprej bomo predstavili opise strukture individualnega doživljanja posameznih udeležencev, nato pa podali še opis splošne strukture doživljanja rejniške družine kot nadomestne družine.

5.1 Opisi individualne psihološke strukture doživljanja udeležencev rejniške družine kot nadomestne družine

Udeleženka A

Udeleženka ob besedi družina najprej pomisli na očeta in mamo ter ob tem doživlja prijetne občutke. Pri treh mesecih jo je v rejništvo vzela babica, ker je njena mama z njo nameravala narediti samomor. Vzrok za vse to je bil alkohol. Izkušnje odvzema se udeleženka ne spominja. V rejniški družini sta bila še dva sinova (v tem primeru udeleženkina strica), s katerima je imela dober odnos. Stiki z mamo v času rejništva so bili zelo redki, z očetom jih ni bilo. Po mnenju udeleženke je bil oče kriv za vso situacijo ... »je dejansko on bil vsega tega kriv«. Udeleženka čuti jezo do očeta. Babica oz. rejnica je imela ves čas stike z udeleženkino mamo (hčerko) in jo je še zmeraj spoštovala. Udeleženka se je v rejniški družini počutila sprejeto, varno in zelo ljubljeno. »Ljubljeno! (Odločno mi poseže med vprašanje.). Preveč ljubljeno«. Pripovedovala je o tem, da se je lahko zaupala družinskim članom. Občutek ima, da če bi ostala doma, ne bi bilo takšnega zaupnega odnosa. S stricem, s katerim je odraščala, je imela poseben odnos, ker jo je v bistvu on rešil iz maminega naročja. Udeleženka je razmišljala tudi o tem, kako bi bilo, če bi rejništvo preživljala pri neznancih, torej ne pri babici. Ob tem dobi občutek, da bi bila ta izkušnja negativna. Povedala je, da je vesela, da je odraščala pri babici, da je ta dom zanjo predstavljal varno pribežališče in da je imela pozitivno izkušnjo. Udeleženka ima že svojo družino, a še zmeraj živi z babico – rejnico.

Udeleženka B

Udeleženka je ob besedi družina najprej pomislila na svoje otroke. Žalostno je priznala, da ne ve, kaj sta to oče in mama (starševska ljubezen), ker je bila pri petih letih z bratom odvzeta od primarne družine, in sicer zaradi alkohola. Udeleženka se delno spominja odvzema, najbolj pa se spominja prihoda v rejniško družino. Udeleženka je pripovedovala o strahu, ki ga je doživljala ob očetu. *»Njega sem se najbolj bala, ja«*. Oče je bil namreč nasilen do nje. Ko je bila udeleženka stara približno tri, štiri leta, jo je z nožem poškodoval po glavi in tega travmatičnega dogodka ne more pozabiti. Stikov s starši v času rejništva ni imela. Ko je bila starejša, je sama poiskala mamo, ampak jo je ta zavrnila: *»Nato mi je v obraz povedala, kaj hodim, saj jaz nisem njena hčerka«*. Udeleženka je ob tem čutila žalost in zavrženost ter hkrati jezo. Zaradi tega stikov s primarno družino ni imela. Oče je umrl kmalu po premestitvi v rejniško družino in zatem je umrla še mama. Po mnenju udeleženke so bili strokovni delavci sočutni in so ji zmeraj prisluhnili. Rejniška družina, v katero sta z bratom prišla, je imela tri lastne otroke. Udeleženka se je od začetka počutila zapostavljeno. ... *»Si zapostavljen, ja. Nisi kot njihov.«* Sprejeto se nikoli ni počutila. *»Jah, na silo.«* Pri rejnici je čutila povezanost, pri rejniku in otrocih pa ne. Ob premestitvi v rejniško družino je rejnika imela težave z močenjem postelje, nespečnostjo in tudi v šoli. Udeleženka je zaradi tega prejela psihološko pomoč. O primarni družini se z rejniško družino niso pogovarjali oz. se udeleženka ni hotela: *»Ne, ker sem jaz nisem hotela pogovarjati, zato ker, če me je že enkrat v stran dala, če me je že mela pet let, potem pa me je v stran dala, zakaj bi se še jaz zdaj nekaj mogla spominjat po nepotrebnem. Nisem se hotela o njej pogovarjat«*. Udeleženka je govorila o jezi, ki jo še zdaj čuti do mame, da jo je tako pustila. O rejniški družini pove, da je dobila vse, kar je potrebovala in da jo lahko imenuje nadomestna družina. Najbolj se je navezala na rejnico. Včasih jim je zaupala o stvareh, ki so jo obremenjevale, vendar pa se z rejniško družino ni rada pogovarjala, ker je rejnik zmeraj vse izdal sosedom in sorodnikom. Udeleženka prizna, da ji je rejniška družina kljub vsemu predstavljala varnost, varno pribežališče. Rejništvo pa se za udeleženko ni najbolje končalo. *»To je velka zgodba. Bla sem osemnajst let stara, ko sem odšla. Jaz sem to tak odšla sred noči, ko nihče ni vedel. Tak da so prišle neke spletke.«* Otroci in rejnik so namreč od udeleženke zahtevali, da mora prispevati večji del štipendije, in sicer zraven rejnine, ki jo je rejniška družina dobivala. Zaradi izsiljevanja, poniževanja in nespoštovanja je udeleženka iz obupa sredi noči zapustila rejniško družino. Po

posvetu s strokovno delavko so se zadeve uredile, saj je bila udeleženka že polnoletna. Potem je dokončala srednjo šolo in sedaj živi s partnerjem in z dvema sinovoma. Udeleženka je priznala, da je rejnik nad njo izvajal psihično in tudi fizično nasilje ter da strokovna služba ni pravilno odreagirala. Zaupala je tudi, da se z bratom ni najbolje razumela, da je bil tudi on večkrat nasilen do nje. *»Od njega sem bla večkrat bita. On je malo od očeta podedoval«*. Udeleženka tudi zdaj nima stikov z bratom. Na koncu je povedala, da bi rada občutila, kaj sta to mama in oče. Ne spomni se nobenih lepih trenutkov iz primarne družine. *»Da bi jaz mogla dati moje otroke vun spat v jeseni, vuni mrzlo, slana, tak kot sem jaz mogla. Ne vem, če kdo nosi take posledice, kot jaz nosim. ... sem bla več bita ko sita. Udeleženka še sedaj nosi breme vseh travmatičnih izkušenj in si želi, da bi se lahko enkrat prav sprostila. »Da bi malo k sebi sama sebe spravla. Malo možgane na pašo dala«*.

Če povzamemo, udeleženka ni nikoli čutila sprejetosti v rejniški družini. Poudarjala je, da je sicer dobila vse, kar se materialne preskrbljenosti tiče, toda razna izsiljevanja, poniževanja, fizično in psihično nasilje s strani rejnika in otrok kažejo na to, da so se travmatične izkušnje kar vrstile. To je vodilo tako daleč, da je udeleženka morala zbežati iz rejniške družine.

Udeleženec C

Udeleženec C se je ob besedi družina najprej spomnil na svojo družino, ki jo ima zdaj, in na rejniško družino, v kateri je živel. Ob tem doživlja pozitivne občutke. Udeleženec je bil pri dveh letih s strani mačehe in očeta oddan v rejniško družino. Vzrok so bile neurejene družinske razmere. Mama je odšla v Nemčijo in je (sina) udeleženca pustila pri očetu in njegovi prvi partnerici, s katero je imel dve hčeri. Mačeha ni zmogla in je udeleženca, »nepravega« sina, oddala v rejništvo. *»Mislim, da je mama šla nekam v Nemčijo. Oče je malo okrog pohajkoval, potem pa je mačeha rekla, da ne more skrbeti za vse tri otroke, ker sem imel še dve sestri, in je potem mene v bistvu dala v rejništvo. Ker sem pač bil od druge mame in ne njen«*. V rejniško družino se je udeleženec C dobro vživel. *»Glede na to, da sem tudi sprejel to svojo novo vlogo, vzel rejništvo kot prednost, saj zdaj za nazaj gledam tako, tud več možnosti za razvoj v tej družini, tudi razmere, kjer se normalno lahko tudi učiš. Pa živiš, pa delaš. Sem pridobil dosti delavnih in učnih izkušenj. Mam fajn mnenje o tem.«* Počutil se je sprejeto in tudi razlik med otroki rejniki niso delali. Rejniki so imeli štiri svoje otroke in so vse obravnavali

pravično, enako. Udeleženec se je počutil ljubljenega s strani rejniške družine. *»In tudi to, če smo prišli kam, je včasih kdo tak reko, ta pa ni vaš, ne, pa so takoj rekli, ne on je isto naš. Samo se pač ne piše tak kot mi. So me takoj vzeli v bran«*. Prav tako ima še zdaj stike z rejniško družino in s sorojenci, saj je to njegova družina. Še zmeraj ima sobo pri rejnikih in tudi okolica ga je sprejemala. *»Meni je to moja družina in mi bo vedno to glavna družina, tam sem živel celo otroštvo, še mladost sem tam preživel, tak da. Sem se uradno pred kratkim tudi s tega naslova preselil. Še vedno je moja soba tam v hiši ne (Se nasmeji.) Še vedno rečejo: Tomaž še ima sobo tu. V bistvu so to moji starši, hodimo se obiskovat, sestre in brati se družimo in to je to«*. Stikov s primarno družino ni bilo in tudi rejniška družina ni imela stikov, čeprav so očeta poznali. Z rejniško družino se nikoli niso pogovarjali o primarni družini, samo takrat, ko so udeleženca vprašali, če bi želel spoznati svojo družino. Ni pa ga nihče silil. Po mnenju udeleženca so stiki med družinama lahko tudi moteči in takrat se teh stikov z matično družino ni kaj dosti izvajalo ... *»Sem bil vprašan, pa sem reko ne in pol so me pustili pri miru«*. Udeleženec je po sedemindvajsetih letih spoznal polsestre in tudi nekaj širšega sorodstva. Mame ni nikoli spoznal, oče pa je pred dvajsetimi leti umrl. Prav tako se sedaj na družinskih praznovanjih sreča z mačeho. Do nje nima nobene zamere. Tudi do očeta in matere nima zamer, ker po njegovem mnenju očitno nista zmogla in tudi situacija je bila takšna. *»Sem v bistvu po eni strani celo vesel, ker sestre, ki so živele v tej družini, se je vidlo, da je bila neurejena, so verjetno dost slabše skoz prišle v življenju, tud neke fejest se niso uspele zašolat, dost so bile prepuščene same sebi, malo so jih premeščali, k starim staršem, domov, bol tak, so tud ble bol same. Mislim, da sem jaz prišel boljše skozi v rejniški družini«*. Udeleženec se je v rejniški družini počutil varnega in sprejetega ter se je navezal na člane rejniške družine. Udeleženec C ima zdaj svojo družino. Rejniška družina mu je omogočila šolanje, študij in ga ves čas pri tem tudi podpirala, tako finančno, kot tudi čustveno. Udeleženec je imel pozitivno izkušnjo rejniške družine.

Udeleženka D

Udeleženka ob besedi družina najprej pomisli na starše, brate in sestre ter na dom. Občutki ob tem so sedaj pozitivni, v preteklosti pa ni bilo tako lahko. *»Zaj so pozitivni. V bistvu zaj smo si dobri med sabo, ne, pa ne gojim nobene zamere. Pač kaj je blo, je blo, ne, pa je blo takrat težko in za mene in za njih. Meni je glavno to, kaj je zaj. Da se*

zdaj razumemo, pa si pomagamo med sabo«. Udeleženka D je bila iz primarne družine odvzeta pri enajstih letih, skupaj z bratom. Vzrok za odvzem je bila ločitev staršev, njuni prepiri, boj za skrbništvo, laži, izmišljene zgodbe, odsotnost očeta in materina odvisnost od alkohola. Udeleženka se vsega tega spominja. Najbolj ji je bilo hudo za očeta in mamo, kako je njima hudo, o sebi ni preveč razmišljala. Udeleženka ni vedela, da bo rejništvo tako dolgo trajalo, saj je mislila, da so to nekakšne začasne počitnice, ker ji je mama tako govorila. V rejništvu je bilo udeleženci na začetku v redu. Rejniki so imeli še tri svoje otroke in udeleženka se je povezala z eno od hčera in še zdaj sta najboljši prijateljici. Sčasoma pa so se stvari začele spreminjati. V rejniški družini so se pojavljale težave in to je občutila tudi udeleženka. *»Ampak sčasoma so se začele v njihovi družini težave, ne. In rejnici se je takrat malo v glavi obrnilo. Pač postala je ful neka hudobna*«. Že na začetku so rejniki delali razliko med otroki. *»Je pa blo vedno tak, ne, njihovi otroci so bili pač najboljši, pa najbolj zlati, pa vse, ne. Sem mela tisti občutek, da nisem nikoli, sem samo tam, ker drugje ne morem bit. To pa je bilo pač, vedno prisotno, ne*«. Čustveno se udeleženka ni nikoli počutila sprejeto. Materialno je bila preskrbljena. Zaupati jim ni mogla, ker je rejnica vsem okrog pripovedovala o njej in si tudi izmišljevala stvari. Rejnik je bil do udeleženke prijazen; doživljala ga je kot racionalnega in premišljenega in se je raje nanj obrnila po nasvet. Rejnik je poskrbel, da se jim je dobro godilo. Pri njem ni bilo spletk, tako kot recimo pri rejnici. Udeleženka je med rejništvom imela stike z očetom. Z mamo so bili stiki redki. *»Zdaj ne vem. Če sma se v osmih letih glih štirikrat vidle*«. Udeleženkina mama ni hotela imeti stikov pred strokovnimi delavci. Rejnica ni imela spodbudnih besed za udeleženkinino družino. *»Non stop je oponašala, da je blo tak, pa tak. En drugi, tak se spomnim še, je bil tudi z nami v rejništvu, ker nas je bilo več, mu je še tak rekla, ja rajši je mela tvoja mama alkohol kot pa tebe, ne. Pa take izjave, pač. To te na koncu bolj tisto prizadane*«. Udeleženka ni najbolj prepričana, če bi rejniško družino lahko imenovala nadomestna družina. Rejnici je na začetku sicer zaupala, čez čas pa več ne. *»Bolj ko sem odraščala, bolj sem vidla, da ni zaupanja, bolj sem bla prepričana, da nočejo samo dobro za mene. Mislim rejnica. Pol sem tudi z atijom tolko bolj stike mela, pa sem se pol atiju zaupala*«. Rejnica si je izmišljevala zgodbe, ki so negativno vplivale na udeleženko, ki je po sedmih letih rejništva zapustila rejniško družino, ker ni več prenašala laži ter se je počutila izdano in izigrano, kljub njenemu trudu v šoli in spoštovanju pravil. Udeleženka je dokončala gimnazijo in se vpisala na študij prava ter si po odhodu od

rejniške družine poiskala stanovanje. Sedaj je z vsemi v dobrih odnosih. Obišče vse, rejniško družino, mamu, ampak najbolje se razume z očetom. V rejniški družini se udeleženka ni počutila varno. *»Na koncu se sploh nisem več dobro počutila. Samo sem čakala, da bom čim prej šla od tam. Po resnici«.* Kar pa se tiče izobraževanja, podpore pri šolanju in materialnih dobrin, udeleženka pozitivno gleda na rejništvo. *»Ko si študiram po eni strani, si mislim, hvala Bogu, da sem bla v rejništvu, ne, zato ker če bi bla doma, nikol ne bi gimnazije dokončala, pa nikol ne bi šla prava študirat, ne. Ker doma finančno vsega tega ne bi mogla pač met. Tu pa, kar se materialnih stvari tiče, pa sem res mela vse, ne. Pa kaj se je tikalo šole, rejnik mi je pomagal, z računalniki me je tlko seznanilo, tak da kaj se tega tiče, da sem vsaj lahko z sebe nekaj naredila. Sem šla v Maribor, pa v Ljubljano, ker drugače bi verjetno obtičala tam v Prekmurju, do Murske Sobote, dalje pa nikam, ne. Po eni strani hvala Bogu, ne«.*

Udeleženka E

Udeleženka se ob besedi družina spomni na mamu, očeta, sestre, brate ter ob tem doživlja lepe in tople občutke. V rejništvo je bila skupaj s sestro oddana pri dveh letih, in sicer po smrti očeta in zaradi mamine nezmožnosti vzdrževanja otrok in prekomernega uživanja alkohola. Udeleženka se tega spominja in bilo ji je zelo hudo, ker mame ni bilo več. Udeleženka je veliko jokala in je bila zelo žalostna. Mama je udeleženko in njeno sestro oddala v varstvo k prijateljici (ker je odšla v Nemčijo) in čez čas ju je ta mamina prijateljica uradno vzela v rejništvo, ker se udeleženkina mama ni dalj časa oglasila. Rejnica je že na začetku delala razlike med udeleženko in njihovo hčerjo. Udeleženka se v tej družini ni počutila sprejeto. Po njenem mnenju so ju imeli samo zaradi denarja. Tudi hči rejniških staršev je imela nesramen odnos do udeleženke. Udeleženka je bila veliko bolna, dobila je veliko alergij, postala je zelo poredna in je nagajala rejniški družini. Na začetku ji niso dovolili stikov z mamu, čez čas pa je ta lahko prišla na obisk. Odnos med rejnico in udeleženkinu mamu več ni bil prijateljski. *»Ona je pravzaprav njej ukradla otroke, ne. Ona, še je vedno dajala denar, ker je še vedno delala, rejnica pa nama ni povedala, da ona za naju daje denar. Pa ona še je dobila rejnino, ne. Igrače pa to, kaj sva dobile od nje, nikoli nisva smele imeti, ker je dobila njena biološka hčer«.* Rejnica udeleženkine mame ni spoštovala, o njej je grdo govorila. Rejnica je udeleženki ukazala, da mora njo klicati mama, pravo mamu pa po imenu. Udeleženka bi rejniško družino lahko imenovala nadomestna družina in se je

navezala na člane rejniške družine. »Ja, seveda, ka se navežeš. Tudi, če te nimajo lepo, se nekak navežeš. Se mi zdi, pa na njihovo vzgojo, pač, se mi zdi«. Ker je udeleženka imela zelo slabo izkušnjo rejništva, je po desetih letih menjala rejniško družino. V prvi rejniški družini je vladalo fizično nasilje in zanemarjanje. »Pravzaprav je meni rejnik prvi, v sredino čela zapičil vilce, pa so pač to v šoli vidli, ka sem pač povedala, pa so pač takrat mogli nekak ukrepati. Potem sva šli v krizni center s sestro, naprej sem šla jaz; njo so še tam pustili, potem so naju premestili v drugo rejniško družino. Drugače pa se je itak že vidlo na daleč, da sve slabo oblečene, pozimi sme hodle brez štramplik, samo kake kratke hlače sred zime, ne. Pa vedno raztrgane, pa tak dale, ne. Tak, da, se je vidlo, veš«. Udeleženka se tudi v šoli ni počutila sprejeto. Učitelji so delali razliko med učenci, pravih prijateljev ni imela. Nasilje v prvi rejniški družini se je izvajalo nad udeleženko in njeno sestro, nad biološko hčerjo nikoli. Vzrok je bil alkoholizem. »Pa večkrat sva ble tepene, modrice sva meli, v šoli naju je večkrat stepla, ne vem, že v vrteci, če si nisme dobro obule čeveljčka, sem zamenjala desnega pa levega, ne, sem bila takoj tepena. Kdo pa tepe otroka za to, ne«. Tudi strokovni delavci so bili popolnoma neprofesionalni. »Ja se glej! So bli napovedani obiski, ne. Napovedan obisk so meli. Morejo pač biti napovedani. Obiski morejo biti vedno napovedani. In s tem se jaz glih ne strinjam. Ker tak ko so bli napovedani obiski, sme midve s sestro vse počistile, lepo je vse blo čisto, midve sva se lepo, pač malo boljše oblekle, ne, in je blo vse popolno. Valda, takrat smo se vse cartali, to je bil edini trenutek, ko sva se midve lahko cartali. Pač del vsega tega scenarija pač. Sva ble ljubljene ali kak ti naj rečem. Takrat je blo vse super. Če bi oni prišli na primer nenapovedano, bi blo pa vse drugače. In to je glih problem teh napovedanih obiskov«. Strokovna delavka je izdala udeleženko in ji hkrati dala vedeti, da si je za nastalo situacijo kriva sama. »Enkrat sem povedala, da me pač tepejo, pa je rekla socialna delavka, saj pa si si zaslužila. Kak, kak boš to zaupal? Plus tega, da je ona rekla pred tem, da ne bo nikomu povedala. Ona pa je povedala, saj pa si si zaslužila, saj pa si poredna, ne. Potem pa je poklicala tisto prvo rejnico notri, ne. Pa ji pred mano povedala. In kak bi se naj otrok počuto. Valda, komu pa še boš zaupal«.

Pri drugi rejniški družini je udeleženka imela v sebi določene vzorce vedenja in je bila zelo težavna. Nagajala je na vse načina. Ampak rejnica jo je zmeraj umirila z besedami, nikoli ni bila fizično nasilna do nje. Udeleženka se na začetku ni počutila sprejeta, ker so ju s sestro ločili. »Od začetka se nisem čutila sprejeto, ker sem pač vedla, da sem

drugačna. Oni pa so se vsi ful razmili med sebo, bili so navezani, meli so pač tote družinske odnose, ne. Jaz pa sem tega nikol ne mela. In se mi je zdelo, jaz ne spadam sem«. Tudi rejničini hčeri sta jo lepo sprejeli in udeleženka ni nikdar občutila, da bi rejnika delala razliko. Pri tej družini je udeleženka bila do devetnajstega leta, potem pa se je vrnila k pravi mami, saj si je ta uredila življenje. Druga rejniška družina je udeleženki pokazala pravi pomen družine. Rejnica iz druge rejniške družine udeleženki predstavlja pravo mamo. Tudi sedaj, ko več ni pri rejnikih, jih vsak teden obišče, lahko se zanese nanje. V drugi rejniški družini se je udeleženka počutila sprejeto in ljubljeno in, kar je najpomembneje, pokazali so ji pravi pomen družine in povezanosti.

5.2 Opis splošne strukture doživljanja udeležencev rejniške družine kot nadomestne družine

Rejniška družina udeležencem predstavlja nadomestno družino. Če ne dovolj v čustvenem smislu (čustvena varnost, zaupanje, sprejetost), pa zagotovo v materialnem smislu. Ne glede na vso situacijo, v kateri so se znašli udeleženci, lahko trdimo, da so bili vsi udeleženci (z izjemo udeleženke E v prvi rejniški družini) materialno preskrbljeni.

Rejniška družina je rejniškim otrokom (udeležencem) omogočila izobraževanje. Vsi udeleženci so dokončali vsaj poklicno šolo. En udeleženec ima magistrski naziv in dve udeleženki sta tik pred diplomo. Udeleženci so priznali, da če bi ostali v matični družini, po vsej verjetnosti ne bi dokončali zelenega poklica oz. šolanja. Vzroki bi bili slabo finančno stanje v družini in specifične težave, kot so odvisnosti staršev, bolezni, nasilje in zanemarjanje.

Udeleženci so bili v rejništvo oddani od staršev ali odvzeti zaradi slabih razmer v družini. Pri analizi intervjujev smo ugotovili, da so se udeleženci različno vživeli v rejniško družino. Ugotavljamo, da se mlajši otrok lažje vživi v rejniško družino kot starejši, saj ima le-ta takrat že izoblikovane vzorce vedenja, pravila iz lastne družine, vrednote in načela, čeprav je sama premestitev travmatična v vsakem primeru.

Večina intervjuvancev je potrdila, da je bilo zelo prisotno hrepenenje po lastni družini, zlasti takrat, kadar so se začele težave v rejniški družini.

Pri večini udeležencev so imeli rejniki nespoštljivo mnenje o primarnih starših. O njih so govorili nespoštljivo, jih obrekovali in jih s tem tudi pred otrokom poniževali. Udeleženci so pogrešali spodbude in spoštovanje do njihovih pravih staršev.

Udeleženci so imeli različen odnos do sorojencev. Dve udeleženki sta imeli slab odnos s sorojenci. Otroci rejnikov udeležencev niso tako sprejeli, kot bi si želeli. Sorojenci so bili do njih nesramni in poniževalni. V nekaterih primerih je bil odnos dober. Udeleženci so se razumeli z otroki rejnikov; nekateri so si v njih poiskali prijatelje in zaupnike. Vsi udeleženci, razen enega primera, so čutili, da rejniki delajo razlike med otroki. Intervjuvanci so to razlikovanje doživljali kar pogosto in intenzivno. Te stvari so se pokazale predvsem pri materialnih dobrinah, aktivnostih in sami čustveni povezanosti.

Odnos s strokovnimi delavci je bil pri večini pozitiven. Bili so veliko prisotni, pripravljeni na pogovor. Pri eni udeleženki se je pokazala velika neprofesionalnost strokovnih delavcev. Kljub vsem dokazom o zanemarjanju in fizični zlorabi so strokovni delavci potrebovali preveč časa, da so uredili premestitev. Udeleženka je zelo razočarana nad delom strokovnih delavcev in meni, da je potrebna strožja selekcija strokovnih delavcev.

Vsem udeležencem je skupno to, da so imeli zelo malo stikov ali pa sploh nobenega stika z matično družino. Razlogi za to so različni: lahko CSD ni dovolil stikov ali jih starši niso želeli; ponekod otroci niso imeli potrebe videti staršev, čeprav si je večina udeležencev močno želela stika s starši.

Čustvena navezanost na rejnike se pri večini udeležencev ni oblikovala. Udeleženci se namreč niso počutili sprejeti; rejniška družina jim je le v materialnem smislu predstavljala varno pribežališče. Udeleženci niso imeli občutka, da pripadajo družini. Priznali so, da so se velikokrat počutili izdani; rejnikom niso zaupali in tudi čustveno se

niso počutili varno. Pri udeležencih A in C lahko trdimo, da je rejniška družina zanju predstavljala pravo družino, v kateri sta se počutila sprejeto in varno.

6. RAZPRAVA

Življenje v rejniški družini je lahko prijetno, polno pozitivnih doživetij, lahko pa je tudi nefunkcionalno, polno strahu, hrepenenja po sprejetosti in za otroka lahko predstavlja težko izkušnjo. Analiza rezultatov je pokazala, kakšno je bilo doživljanje rejniške družine udeležencev, ki so svoje otroštvo oz. mladostništvo preživljali v rejniški družini. Rezultati te naloge so podali sliko doživljanja posameznikov.

V raziskavi smo se posvetili petim poglavitnim vprašanjem:

- Ali so udeleženci rejniško družino doživljali kot nadomestno družino?
- Ali so se udeleženci navezali na rejniške družinske člane?
- Ali so udeleženci lahko zaupali rejniški družini?
- Ali so se udeleženci lahko z rejniško družino pogovarjali o stvareh, ki so jih obremenjevale?
- Ali je rejniška družina predstavljala občutek varnosti oz. varno pribežališče?

Poleg teh vprašanj smo se dotaknili še tem, ki se nanašajo na sam prihod v rejniško družino, življenje in odnos v njej ter na odhod iz rejniške družine.

Udeleženci, ki so sodelovali v raziskavi, so v rejniški družini pristali pri različnih starostih in zaradi različnih razlogov. Nekateri so bili v rejništvo premeščeni sami, drugi s sorojenci. Trije udeleženci so bili stari približno dve, tri leta, ko so bili premeščeni v rejniško družino. Ena udeleženka je bila stara tri mesece in druga enajst let. V rejniško družino so se vsi nekako vživeli. Ob vprašanju, če so rejniško družino doživljali kot nadomestno družino, so vsi udeleženci to potrdili. Rejniška družina je za vse udeležence predstavljala nadomestno družino (nadomestno družino v smislu začasnega doma pri treh udeležencih). Nadomestna družina je zanje predstavljala možnost bivanja, šolanja in materialne preskrbljenosti. Dvema udeležencema je nadomestna družina tudi čustveno predstavljala pravo družino.

Rejniki predstavljajo za rejniške otroke pomembne druge skrbnike (Čačinovič Vogrinčič 2006, 112). Otroci namreč potrebujejo to sprejetost in varen odnos od rejnikov. Tako se je tudi večina udeležencev navezala na rejnike ali druge člane rejniške družine, čeprav se je pri Udeleženci E več časa pojavljala zavrnitev s strani rejnikov.

Udeleženka E kljub temu pravi: *»Ja seveda, ka se navežeš. Tudi, če te nimajo lepo, se nekak navežeš. Se mi zdi, pa na njihovo vzgojo, pač, ...«.*

Od rejniških staršev se pričakuje, da bodo znali poskrbeti za stisko otroka. Rejniški starši bi morali biti terapevtski starši, kjer bi otroci v varnem in ljubečem okolju doživeli pozitivno izkušnjo. Otroci, ki so premeščeni v rejniško družino, so ranljivi, prestrašeni, čutijo krivdo ter v temelju čutijo zavrženost in nezaupanje. Naloga rejnikov je, da otroku predstavijo drugačen odnos in drugačna, pozitivna prepričanja o družini in svetu. Poskrbeti morajo za vključevanje otroka v okolico in mu omogočati stike z biološko družino. Prav tako morajo najti pravo mero ljubezni in meja, da otroku postavijo strukturo in varnost. Rejniki morajo razumeti otrokovo preteklost in se v skladu z otrokovimi potrebami počasi premikati k varnim mejam. Bistveno je, da rejniški starši otroku omogočijo, da se naveže nanje, saj bo tako otrok lažje prebolel travmatično izkušnjo iz primarne družine (Kompan Erzar, Rožič in Simonič 2011, 107–109).

Zaupanje je prav tako pomembna tema, bistvena za varen družinski odnos. Mnenja udeležencev se tudi pri tej temi delijo. Medtem ko sta se udeleženca A in C v vsem smislu počutila sprejeto, sta rejnikom tudi zaupala. Lahko sta govorila o stvareh, ki so ju obremenjevale itd. Pri preostalih udeležencih je bilo drugače. Udeleženci B, D in E so imeli izkušnjo, da če so rejnikom zaupali, so jih ti izdali (ali določenih stvari niso zadržali zase, so jih izdali sorodnikom, sosedom, ali so si stvari izmišljevali oz. jih prirejali). Udeleženka D: *»Bolj ko sem odraščala, bolj sem vidla, da ni zaupanja, bolj sem bla prepričana, da nočejo samo dobro za mene. Se sem ji povedla, sploh na začetku, ne, ampak pol ko sem pa vidla, da vsem okrog govori, pa razlaga tam sosedom, pa na centru svojo zgodbo, pol pa maš sčasoma neki zid, ne, ne poveš nič«.*

Temeljno vprašanje naše raziskave je bilo, ali so se udeleženci počutili varno v rejniški družini oz. ali je rejniška družina za udeležence predstavljala varno pribežališče. Pri Udeleženci A in Udeležencu C to lahko trdimo. Udeleženka A: *»Ljubljeno! (Odločno mi poseže med vprašanje). Preveč ljubljeno«.* Udeleženec C: *»In tudi to, če smo prišli kam, je včasih kdo tak reko, ta pa ni vaš, ne, pa so takoj rekli, ne on je isto naš. Samo se pač ne piše tak kot mi. So me takoj vzeli v bran. Zame je to moja družina in bo vedno osrednja družina, tam sem živel celo otroštvo, še mladost sem tam preživel, tak da. Sem*

se uradno pred kratkim tudi s tega naslova preselil. Še vedno je moja soba tam v hiši, ne (Se nasmeji). Še vedno rečejo, Tomaž še ima sobo tu. V bistvu so to moji starši, hodimo se obiskovat, sestre in brati se družimo, in to je to». Preostale udeleženke pa žal niso imele tako prijetne izkušnje. Udeleženki B in D sta rejniško družino zaradi nevzdržnih razmer predčasno zapustili, čeprav sta med intervjujem govorili, da je bilo varno itd. Neverbalni znaki poleg izrečenih besed (mimika, povezanost občutkov in zgodbe, kontratransferna doživljanja) pri udeležencih pa so potrdili, da je bilo marsikdaj stanje vse prej kot prijetno. Udeleženka B: »Jaz sem to tak odšla sred noči, ko nihče ni vedel«. Udeleženka D: »Ampak sčasoma so se začele v njihovi družini težave, ne. In rejnici se je takrat malo v glavi obrnilo. Pač postala je ful neka hudobna. Je pa blo vedno tak, ne, njihovi otroci so bili pač najboljši, pa najbolj zlati, pa vse, ne. Sem mela tisti občutek, da nisem nikoli, sem samo tam, ker drugje ne morem bit. To pa je bilo pač, vedno prisotno, ne. Na koncu se sploh nisem več dobro počutla. Samo sem čakala, da bom čim prej šla od tam. Po resnici«. Pri Udeleženki E je bila situacija drugačna. Deset let je živela pri eni rejniški družini, pri dvanajstih letih pa so jo zaradi fizičnih zlorab in zanemarjanja premestili v drugo rejniško družino. Pri prvi družini udeleženka E ni izkusila občutka varnosti, pri drugi družini pa je bilo povsem drugače. Udeleženka E je povedala: »Ta družina mi je pokazala pomen družine«.

Ob vseh teh opisih moramo poudariti, kako pomembna je navezanost v odnosu. Prav ta varna navezanost je najbolj ključna za posameznikovo funkcioniranje v odnosih. Varna navezanost predstavlja, da se otrok zmeraj lahko obrne k svojim staršem oz. skrbnikom, da je z njihove strani potolažen in da se počuti varnega. Razvije se model notranje varnosti in hkrati možnost varnega raziskovanja sveta. Ključna je tudi odzivnost staršev do otrok. Če starši zaradi svojih težav ne bodo dovolj na voljo otroku, bodo kasneje težko vzpostavili stik. Za otrokovo dolgoročno kakovost življenja je varna navezanost ključna. Medtem pa raziskave rejniških otrok kažejo zaskrbljujoč podatek, da 42 % otrok ne razvije navezanosti na primarne starše, 28 % razvije ambivalentno navezanost in 29 % močno navezanost na primarne starše (Poulin 1992, 72).

Druge raziskave kažejo, da otroci, ki izhajajo iz zlorablajočih, zanemarjenih, nasilnih družin in so predani v rejniške ali posvojiteljske družine, izredno psihično napredujejo. Te družine zanje predstavljajo zdrav, varen, ljubeč in rahločuten odnos. Veliko je

primerov, da kljub boljšemu, varnemu okolju ne zmorejo vzpostaviti varne navezanosti z rejniki ali posvojitelji in doživljajo psihosocialne stiske (Kompan Erzar, Rožič in Simonič 2011, 106).

Kljub vsem slabim in dobrim izkušnjam, ki so jih posamezniki doživeli v rejniški družini, je pomembno tudi to, kako ti udeleženci gledajo na preteklost. V smislu, kaj jim je dala ta družina. Kakšno vrednost v življenju. In udeleženci so povedali:

Udeleženka A: *»Jaz mislim, ka mi je blo prelepo, glede na to kaj se v enih rejniških družinah dogaja«.*

Udeleženka B: *»Meni je v glavnem lepo zdaj«.*

Udeleženec C: *»Sem v bistvu po eni strani celo vesel, ker sestre, ki so živele v tej družini, se je vidlo, da je bila neurejena, so verjetno dost slabše skoz prišle v življenju, tud neke fejest se niso uspele zašolat, dost so bile prepuščene same sebi, malo so jih premeščali, k starim staršem, domov, bol tak, so tud ble bol same. Mislim, da sem jaz prišel boljše skozi v rejniški družini«.*

Udeleženka D: *»Ko si študiram po eni strani, si mislim, hvala Bogu, da sem bla v rejništvu, ne, zato ker če bi bla doma, nikol ne bi gimnazije dokončala, pa nikol ne bi šla prava študirat, ne. Ker doma finančno vsega tega ne bi mogla pač met. Tu pa, kar se materialnih stvari tiče, pa sem res mela vse, ne. Pa kaj se je tikalo šole, rejnik mi je pomagal, z računalniki me je tlko seznanilo, tak, da kaj se tega tiče, da sem vsaj lahko z sebe nekaj naredila. Sem šla v Maribor, pa v Ljubljano, ker drugače bi verjetno obtičala tam v Prekmurju do Murske Sobotne, dalje pa nikam, ne. Po eni strani hvala bogu, ne«.*

Udeleženka E: *»Pa spremenila ne bi nič. Ker me je to naredilo to kaj sem, ne. Čeprav je blo težko na začetku, je vredilo zdaj tak. Sem mogla iti skozi to«.*

Kljub vsem izkušnjam so se vsi udeleženci osamosvojili. Trije udeleženci imajo s partnerji tudi otroke. Od vseh udeležencev sta dve udeleženki nezaposleni, eden je

zaposlen. Dve udeleženki sta študentki in zraven študija opravljata študentsko delo. Od petih udeležencev imata dve opravljeni srednjo šolo, dve gimnazijo in še študirata, en udeleženec ima magisterij. Štirje udeleženci živijo v manjšem kraju; ena udeleženka živi v mestu.

V slovenskem prostoru je zelo malo raziskav na temo izkušnje rejniškega življenja, zato vsakršni članek in pisanje o doživljanju posameznikov doprinese veliko k razumevanju te tematike. Veliko avtorjev in strokovnjakov, ki se ukvarjajo s problematiko rejništva, poudarja, da je potrebno o tej temi čim več pisati in govoriti, saj se bodo težave, ki so še zmeraj prisotne na tem področju, lažje razreševale. Prav tako z objavljanjem takšnih raziskav podiramo tabuje, ki so še zmeraj prisotni. S tem lahko opogumimo posameznike, jim damo vedeti, da niso sami in da se o tem področju piše in javno govori. Potrebno je poudariti, da rezultatov te raziskave ne moremo posplošiti na splošno populacijo, saj je vzorec premajhen, kljub temu pa nam prikaže dober vpogled v doživljanje posameznikov.

SKLEP

Vsak otrok hrepeni po tem, da bi bil sprejet, željen in ljubljen. Prav tako potrebuje starše, ob katerih se bo počutil varno, spoštovano in kjer bo lahko izražal čustva, ne da bi ga ob tem kdo obsojal. Večini družin, staršem to uspe. Četudi ne v popolni meri, se trudijo. Nekaterim staršem pa to ne uspe nikoli. Ne zmorejo. Ne znajo, ker sami tega niso prejeli. V teh družinah, ki ne zmorejo ali ne znajo, velikokrat vladajo kaos, nasilje, zlorabe, zanemarjanje, nepričakovani odhodi, revščina, prepiri. V takšnih primerih ukrepa socialna služba in če je prisoten otrok, se ga odvzame. Nekateri starši sami sprevidijo in sami naredijo ta korak, da otroka oddajo v rejništvo. Otroka se premesti v nadomestno družino oz. v rejniško družino. Otroci ob tem doživljajo hude stiske, travme, ki jih zaznamujejo za vse življenje, saj je odhod od primarnih staršev nekaj najbolj čustveno bolečega za otroka. Če je možnost, se otroka dalj časa, preden zapusti primarno družino, pripravlja na nove (začasne) rejniške starše. Prav tako se mora rejniška družina pripraviti na prihod otroka. Otroku je potrebno zagotoviti vse potrebno za njegov normalen razvoj. V času, ko je otrok v rejniški družini, strokovni delavci organizirajo individualne projektne skupine, kjer se konstantno srečujejo strokovni delavci, rejniki, rejniški otrok, matična družina (če ne škodi otroku), lahko tudi učitelji, vzgojitelji, zdravnik in terapevt, da se sproti rešujejo težave in vprašanja, da se nudi podpora rejniški družini in otroku. Rejništvo naj bi bil začasen ukrep, zato se te projektne skupine srečujejo z matično družino s ciljem, da bi se razmere v družini izboljšale in da bi se lahko otrok čim prej vrnil k svojim staršem. Toda realnost je velikokrat drugačna.

V raziskovalnem delu smo s pomočjo fenomenološke metode in s pomočjo intervjujev raziskali področje doživljanja rejniške družine kot nadomestne družine. V raziskavi je sodelovalo pet udeležencev, ki so svoje otroštvo in mladost preživeli v rejniški družini. Osredotočali smo se predvsem na njihovo doživljanje v rejniški družini (kako so bili sprejeti, kakšen je bil odnos med njimi, ali so zaupali rejnikom, ali so se počutili ljubljene in podobno). Rezultati intervjujev so pokazali, da so udeleženci doživeli različne izkušnje, kar je bilo velikokrat odvisno od osebnosti in psihične zrelosti

rejnikov. V teh primerih se je potrdilo, da je rejniška družina v večjem in polnejšem obsegu otroku zagotavljala to, kar naj bi le-ta dobil v družini. Dva od udeležencev sta se počutila popolnoma varno in sprejeto ter sta imela občutek ljubljenosti. Preostale tri udeleženke so imele drugačne izkušnje. Prisoten je bil občutek, da ne sodijo v to družino; rejnikom niso mogle zaupati, ker so bile potem izdane. Rejniška družina je zanje predstavljala varno pribežališče v smislu materialne preskrbljenosti, ne pa v smislu čustvene varnosti. Ena udeleženka je v prvi rejniški družini doživela fizično nasilje in zanemarjanje s strani rejniških staršev, zato je bila premeščena v drugo rejniško družino, kjer je potem spoznala pravi pomen družine. Vsi udeleženci so bili mnenja, da preteklosti ne bi spreminjali, saj so bili po drugi strani v rejniški družini materialno preskrbljeni in so se izšolali. Sklenemo lahko z ugotovitvijo, da rejniška družina predstavlja nadomestno družino otrokom, ki so nameščeni v rejništvo, da pa je obseg in kvaliteta odnosov, vzgoje in tega, ali v rejniških družinah otroci doživljajo čustveno (ne le materialno) varnost in zatočišče, odvisna od tega, koliko so rejniki to sposobni zagotoviti.

POVZETEK

V magistrskem delu je avtorica raziskovala, ali rejniška družina otroku nudi to, kar bi mu morala izpolnjevati primarna družina. V prvem delu naloge je predstavljen pomen družine: družina kot sistem, njene naloge, vrednote, vloge, podsistemi v družini ter temeljni pogoji za razvoj zdravega družinskega sistema. V drugem delu je opisana rejniška družina. Podana je zakonska podlaga o rejništvu, kako poteka delo z otrokom, rejniki in matičnimi starši. Poseben poudarek je na vidikih, kjer je potrebno biti še posebej pozoren, saj namestitev v rejništvo za otroka predstavlja intenzivno izkušnjo. V empiričnem delu je avtorica uporabila kvalitativno metodo, in sicer fenomenološko metodo. S pomočjo intervjujev je izprašala pet udeležencev, ki so v otroštvu oz. v mladostništvu živeli v rejniški družini. Fenomenološki pristop je za to temo najbolj primeren, ker je v ospredju doživljanje posameznikov. Intervjuji so bili polstrukturirani in so sledili petim temeljnim vprašanjem. Analiza vsebine je potekala na podlagi povzetkov vsakega intervjuja posebej. Rezultati raziskave so pokazali, kako so udeleženci doživljali rejniško družino kot nadomestno družino. V temelju raziskave je bilo vprašanje, ali so udeleženci lahko zaupali rejnikom in ali jim je rejniška družina predstavljala varno pribežališče. Udeležencem rejniška družina predstavlja nadomestno družino, ampak le v materialnem smislu. Kar zadeva čustvene navezanosti in občutka ljubljenosti, tega večina udeležencev ni izkusila, razen v primerih, kadar so bili rejniki čustveno zrele in zanesljive osebe.

Ključne besede: rejništvo, družinski sistem, fenomenološka metoda, navezanost

SUMMARY

In this paper the author concerns herself with the question to what extent is a foster family, compared to the capabilities of a primary family, able of addressing child's needs. First part of the paper presents the very meaning of the term family: family as a system, its duties, values, roles, subsystems in a family as well as determining basic conditions for the development of a healthy family system. Second part focuses on the foster family. The legal basis of foster care, which dictates how a child should be treated with regard to its foster and birth parents, is introduced. A special emphasis lies on aspects which are of particularly crucial importance since foster care represents an intense experience in the life of a child. Empirical part is based on a qualitative approach, namely on a phenomenological method. The author interviewed five participants who have spent their childhood or adolescence in a foster family. Phenomenological approach is best suited for this task since it brings experience and perception of an individual to the foreground. The interviews were semi-structured and based on five fundamental questions. Content analysis consisted of a summary of each interview separately. The results have given us insight into the foster care experience of the participants. Key question of the research was whether they could trust their foster parents and whether they considered their foster home a safe place. Participants have indicated that they saw foster families as proper surrogates but only in the material sense of the word. Majority of them did not experience emotional attachment and the feeling of being loved except in cases where foster parents were emotionally mature and reliable persons.

Key words: foster care, family system, phenomenological method, attachment

REFERENCE

Avguštinčič, Alberto. 2013. *Vonj pečenih jabolk*. Bevke: Smar-team.

Bauer, Joachim. 2006. *Warum ich fühle was du fühlst: Intuitive Kommunikation und das Geheimnis der Spiegelneurone*. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.

Boškić, Ružica, Tamara Narat, Tatjana Rakar, Lea Lebar in Barbara Kobal Tomc. 2012. *Življenjski poteki oseb, ki so bile prikrajšane za normalno družinsko življenje. Pridobitev vpogleda v življenjske poteke oseb, ki so bile prikrajšane za normalno družinsko življenje – osebe, ki so odraščale v vzgojnih oziroma vzgojno-izobraževalnih zavodih. Pridobitev vpogleda v življenjske poteke oseb, ki so bile prikrajšane za normalno družinsko življenje – osebe, ki so odraščale v rejništvu*. Ljubljana: MDDSZ, Direktorat za družino.

Beckrath-Wilking, Ulrike, Marlene Biberacher, Volker Dittmar in Regina Wolf-Schmid. 2013. *Traumafachberatung, Traumatherapie und Traumapädagogik: ein Handbuch für Psychotraumatologie im beratenden, therapeutischen und pädagogischen Kontext*. Paderborn: Junfermann Verlag.

Bole Finžgar, Metoda. 2008. Individualna projektna skupina. *Kaljenje, Bilten skupnosti CSD Slovenije*, št. 9: 132–136.

Brglez, Vida, Viktorija Bevc, Tone Dolčič, Darja Lah, Darjan Lampič, Natalija Markač, Matic Munc, Lidija Muršič, Tomaž Perpar in Betka Škerlak. 2008. Naše rejništvo – dolgotrajni socialni varstveni ukrep. V: Vida Berglez, ur. *Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših*, 33–38. Hoče: Združenje MOČ za zaščito otrok.

Cerar Brolih, Barbara. 2008. Ocena uspešnosti nekdanjih rejencev z vidika rejniške družine. *Rejniški glasnik*, št. 47: 3–13.

Chapman, Gary, in Ross Campbell. 1997. *The five love languages of Children*. Chicago: Northfield Publishing.

Clausen, June M., John Landsverk, William Ganger, Duncan Chadwick in Alan Litrownik. 1998. Mental health problems of children in foster care. *Journal of Child and Family Studies* 7, št. 3: 283–296.

Cvetek, Robert. 2009. *Bolečina preteklosti: Travma, medosebni odnosi, družina, terapija*. Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba.

Cvetko, Ešli, Anja Ferlin, Tamara Lah, Lea Mikša in Špela Pucelj. 2011. Socialni pedagog in rejništvo. *Socialna pedagogika* 15, št. 3: 243–266.

Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2006. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Denuwelaere, Mieke, in Piet Bracke. 2007. Support and conflict in the foster family and children`s well-being: A comparison between foster and birth children. *Family Relations* 56, št. 1: 67–79.

Erzar, Tomaž, in Katarina Kompan Erzar. 2011. *Teorija navezanosti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Esser, Hartmut, Klaus Klenovits in Helmut Zehnpfennig. 1977. *Wissenschaftstheorie 1. Grundlagen und Analytische Wissenschaftstheorie*. Stuttgart: Verlag B. G. Teubner.

Gostečnik, Christian. 1998. *Ne grenite svojih otrok*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.

Gostečnik, Christian. 1999. *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.

Gostečnik, Christian. 2003. Srečal sem svojo družino II. Navaja Katarina Kompan Erzar. *Ljubezen umije spomin*, 22. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut, 2006.

Gostečnik, Christian. 2004. *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek in frančiškanski družinski inštitut.

Hèdavári-Heller, Eva. 2012. *Bindung und Bindungsstörungen: Frühe Kindheit. 0–3 Jahre. Beratung und Psychotherapie für Eltern mit Säuglingen und Kleinkindern*. Heidelberg: Springer-Verlag.

Kompan Erzar, Katarina. 2006. *Ljubezen umije spomin*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Kompan Erzar, Katarina, Tatjana Rožič in Barbara Simonič. 2011. Vloga in pomen navezanosti pri razvoju otrok v nadomestnih družinah. *Socialno delo*, 2, št. 50: 103–111.

Križnik Novšak, Andreja. 2008. Doživljanje otrok in mladostnikov v rejništvu. *Kaljenje, Bilten skupnosti CSD Slovenije*, št. 11: 18–35.

Kustelj, Olga Pega. 2011. *Ena plus dva je enako štiri*. Nova Gorica: Morfem.

Levine, Peter A., in Maggie Kline. 2005. *Verwundete Kinderseelen heilen: wie Kinder und Jugendliche traumatische Erlebnisse überwinden können*. München: Kösel-Verlag.

Mali, Maksimiljana. 2008. Rejniška družina – družina s posebnimi sposobnostmi. *Kaljenje, Bilten skupnosti CSD Slovenije*, št. 11: 115–131.

Mikič, Neira. 2010. *Nedosegljive sanje v sistemu rejništva in ustanov*. Tržič: Učila International.

Mikulincer, Mario, in Phillip R. Shaver. 2007. *Attachment in adulthood: structure, dynamics, and change*. New York: The Guilford Press.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2015. Domača stran. Rejništvo. [Http://www.mddsz.gov.si/si/veljavljanje_pravic/statistika/rejnistvo/](http://www.mddsz.gov.si/si/veljavljanje_pravic/statistika/rejnistvo/) (Pridobljeno 1. septembra 2015).

Mužić, Vladimir. 1994. Atributi kvalitativne in kvantitativne paradigme pedagoškega raziskovanja. *Sodobna pedagogika*, št. 1–2: 39–51.

Novak, Barbara. 2014. *Družinsko pravo*. Ljubljana: Javno podjetje Uradni list Republike Slovenije.

Pelzer, Dave. 2004. *Izgubljeni fant: rejenčevo iskanje družinske ljubezni*. Tržič: Učila International.

Pelzer, Dave. 2004. *Mož po imenu Dave: pripoved o zmagi in odpuščanju*. Tržič: Učila International.

Perko, Andrej. 2008. *Družina na križpotju, Sodoben pristop k urejanju ljudi v stiski*. Ljubljana: Umco in Zavod Mitikas.

Polkinghorne, Donald. E. 1989. Phenomenological research methods. V: Ronald S. Valle in Steen Halling, ur. *Existential-phenomenological perspectives in psychology*, 41–60. New York: Plenum Press. Navaja Alenka Tančič Grum. *Terapevtovo doživljanje terapevtske delovne alianse pri delu s posameznikom in parom oz. družino v prvih letih prakse*, Magistrsko delo, 85. Ljubljana, Teološka fakulteta, 2011.

Poulin, E. John. 1992. Kin Visiting and the Biological Attachment of Long-Term Foster Children. *Journal of Social Service Research* 15, št. 3–4: 65–79.

Rakar, Tatjana, Gabi Čacinovič Vogrinčič, Darja Zaviršek, Ružica Boškić, Urban Boljka, Simona Smolej, Ana Marija Sobočan, Špela Urh, Polona Dremelj, Barbara

Kobal, Mateja Nagode, Vid Žiberna in Nadja Kovač. 2010. *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva*. Ljubljana: MDDSZ, Direktorat za družino.

Rejništvo društev Slovenije. 2013. [Http://www.rejniskodrurstvoslovenije.si/](http://www.rejniskodrurstvoslovenije.si/)
[Http://www.rejniskodrurstvoslovenije.si/](http://www.rejniskodrurstvoslovenije.si/) (pridobljeno 2. julija 2015).

Riedesser, Peter. 2009. *Entwicklungspsychopathologie von Kindern mit traumatischen Erfahrungen: Bindung und Trauma. Risiken und Schutzfaktoren für die Entwicklung von Kindern*. Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger GmbH.

Siegel, Daniel J. 2014. *Vihar v glavi: moč najstniških možganov*. Domžale: Družinski in terapevtski center Pogled.

Sivec, Ivan. 2014. *Pege na soncu*. Ljubljana: Karantanija.

Skyner, Robin, in John Cleese. 1994. *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tangram.

Sruk, Vlado. 1995. *Filozofija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Škerlj, Mirjam. 2012. Delo centra za socialno delo. *Kaljenje, Bilten skupnosti CSD Slovenije*, št. 11: 121–129.

Štadler, Alenka, Natalija Starič Žikič, Vilma Borucky, Andreja Križan Lipnik, Miha Černetič, Irena Perpar in KatjaValenčak. 2009. *Otrok in ločitev staršev. Da bi odrasli lažje razumeli otroke*. Ljubljana: Otroci.

Tančič Grum, Alenka. 2011. Terapevtovo doživljanje terapevtske delovne alianse pri delu s posameznikom in parom oz. družino v prvih letih prakse. Magistrsko delo. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.

Textor, Martin R. 1995. Resultate wissenschaftlicher Untersuchungen - Folgerungen für Pflegefamilien. Referat na Rahmen der Pflege- und Adoptivelternwoche des

Arbeitskreises Pflegekinderdienste der Städte Konstanz, Singen und des Landkreises Konstanz. Radolfzell, 22. septembra. [Http://www.ipzf.de/Pflege3.html](http://www.ipzf.de/Pflege3.html) (pridobljeno 14. maja 2015).

Tomec, Marta, in Tina Hudobivnik. 2012. Priprava otroka in družine, ki izvaja rejniško dejavnost, na rejništvo. *Kaljenje, Bilten skupnosti CSD Slovenije*, št. 11: 65–79.

Vogrinc, Janez. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

»Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD).« V: *Uradni list RS*, št. 110/2002. 27. novembra 2002. [Http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3400](http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3400) (pridobljeno 12. februarja 2015).

Zakšek, Ana. 2006/2007. Kvaliteta življenja odraslih oseb, z osebno izkušnjo rejništva. *Rejniški glasnik*, št. 45: 3–19.

PRILOGE

Priloga 1: Informirano soglasje pri raziskavi o doživljanju rejništva.

Na intervju odgovarja udeleženec prostovoljno.

Intervju se snema.

Podatki so anonimni.

Intervju lahko udeleženec prekine, kadarkoli želi.

Podatki so namenjeni za izdelavo magistrske naloge.

Spodaj podpisan/a, sem seznanjen/a in se strinjam, da želim sodelovati v raziskavi.

Ime in priimek udeleženca:

Podpis:

Ime in priimek spraševalca:

Podpis:

Kraj in datum: